

Rakouská anexe Krakova v roce 1846: Příspěvek k dějinám rakousko-německých vztahů v době předbřeznové

Acta Fakulty filozofické
Západočeské univerzity v Plzni
2019, Vol. 11 (2), 57–79
DOI: <https://doi.org/10.24132/actaff.2019.11.2.4>
[http://ff.zcu.cz/research/edici-cinnost/acta/](http://ff.zcu.cz/research/edici/cinnost/acta/)
ISSN 2336-6346

Austria's annexation of Cracow in 1846:
A Contribution to the history of
Austrian-German relations in the
Pre-March Period

Barbora Pásztorová*

Západočeská univerzita v Plzni

Abstract

The main aim of this study is to analyse Austria's annexation of Cracow in November 1846 and its influence on the development of Austrian-German relations in the second half of the 1840s. The decision to end the independent existence of the Free City of Cracow was a violation of the Final Act, signed at the Congress of Vienna on 9 June 1815, which was considered by many contemporaries as a crisis that seriously jeopardized the continuation of the European peace order. It was an event that had a number of serious consequences both political and international-legal, as well as economic and social. The text seeks to outline the main events leading to Austria's decision to declare the incorporation of Cracow into the Habsburg Monarchy and then analyses the consequences of this act. It focuses primarily on the dispute between Austria and Prussia over trade and customs issues. Particular attention is given to the reaction triggered in the territory of the German Confederation by the announcement of the termination of Cracow and its incorporation into Austria. While acknowledging the legitimacy of the Austrian action against Cracow, smaller German states did not resist the fear that they might be caught by the same fate and lose their free status and be annexed by one of the larger German states. The governments of Vienna and Berlin had to make considerable efforts to convince them that the rule of law would be maintained within the German Confederation. Prussia initially resisted negotiations on Austria's annexation of Cracow because of its own primarily economic interests there. Although in the end virtually none of the Prussian requirements for its approval of annexation were taken into account by Austria, the alliance between the two German powers was not disrupted.

Keywords

Cracow, 1846, annexation, national movement, great power concert, Austria, Prussia, German Confederation

* **Corresponding Author:** Barbora Pásztorová, Katedra historických věd, Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni, Sedláčkova 38, 306 14, Plzeň. E-mail: barpas@khv.zcu.cz.

Úvod

Včlenění Krakova do Rakouska dne 16. listopadu 1846 znamenalo porušení Závěrečných akt Vídeňského kongresu z roku 1815 a bylo mnohými považováno za krizi, která vážně ohrozila další trvání evropského mírového řádu. Jednalo se o událost s celou řadou závažných důsledků, a to jak politických a mezinárodněprávních, tak hospodářských a sociálních. Rozhodnutím o ukončení nezávislé existence Republiky Krakova navíc došlo k narušení doposud dobrých vztahů mezi Rakouskem a Pruskem z důvodu poškození slezského obchodu na krakovském území. Opomenout nelze ani všeobecné rozhořčení evropské veřejnosti. V Německém spolku se objevily obavy malých německých států a svobodných měst, že je potká stejný osud. Cílem předkládané studie je analýza rakouské anexe Krakova, této významné krize ponapoleonského uspořádání, a jejího vlivu na rakousko-německé vztahy ve druhé polovině 40. let 19. století. Zohledněno přitom bude nejen mezinárodněprávní, nýbrž také hospodářské hledisko. Zvláštní pozornost bude věnována rovněž reakci, kterou oznámení o zrušení existence krakovského státu a jeho zahrnutí do habsburské monarchie vyvolalo v rámci Německého spolku.

Otázka vlivu rakouské anexe Krakova z roku 1846 na vývoj vztahů mezi Rakouskem a Německým spolkem, respektive Pruskem, je téma, které je v českém prostředí dodnes v zásadě jen velmi málo zpracované. Případně je diskutováno víceméně jako součást širší problematiky. Z českých historiků se okrajově věnuje rakouské anexi Krakova Miroslav Šedivý, a to ve své studii „Vliv rakouské anexe Krakova v roce 1846 na vývoj italského národního hnutí“ (Šedivý 2018), věnované vlivu této události na vývoj italského národního hnutí. V zahraničí je zájem o danou problematiku znatelně vyšší. Na prvním místě je nutné zmínit patrně nejnovější práci na toto téma, a to knihu polského historika Radosława Pawła Żurawského vel Grajewského s názvem *Ognisko permanentnej insurekcji. Powstanie 1846 r. i likwidacja Rzeczypospolitej Krakowskiej w „dyplomacji“ Hotelu Lambert wobec mocarstw europejskich (1846–1847)* (Żurawski vel Grajewski 2018). Żurawski se ve své publikaci věnuje krakovskému povstání a následné anexi svobodného města v roce 1846 z pohledu diplomatické činnosti Hotelu Lambert¹ vůči evropským mocnostem. Hlavní pozornost přitom zaměřuje na Velkou Británii coby hlavního partnera politické kampaně Hotelu Lambert vyvíjené v souvislosti s případem Svobodného města Krakova. Ukazuje její roli na pozadí jiných diplomatických aktivit ostatních účastníků politické hry, především Francie ale také Ruska, Pruska a Rakouska. Z tohoto důvodu vycházel Żurawski předně ze zdrojů britského a polského původu.

V obecnější rovině se tématu polských povstání z roku 1846 věnují například knihy *Die polnische Revolution 1846. Zwischen nationalen Befreiungskampf des Landadels und antifeudaler Bauernerhebung* Arnona Gilla (1974) či kniha *Geschichte des polnischen Aufstandes von Jahre 1846* Morize von Sala (1867). Otázkou rakouské anexe Krakova se v prvním díle své knihy *Aus Österreichs Vormärz* zabýval Hanns Schlitter (1920) a ve své disertační práci s názvem *Die Einverleibung des Freistaates Krakau 1846* také Alfred Regele (1951). S výjimkou Gillovy publikace se však ve všech případech jedná o knihy starší až velmi staré datace, které tak nezohledňují nejnovější stav bádání. Předkládaná studie je naproti tomu založena jak na nejnovější odborné literatuře, tak v první řadě na studiu primárních pramenů, konkrétně diplomatické korespondence mezi Vídní a jednotlivými německými dvory, získaných v archivech ve Vídni, Berlíně, Drážďanech, Mnichově a Schwerinu.

V zájmu přehledného vysvětlení zvolené problematiky je text rozdělen do několika kapitol. První z nich je věnována vývoji Svobodného města Krakova od jeho ustanovení roku 1815 do vypuknutí povstání v roce 1846. Důvodem je nezbytnost pochopení specifického charakteru Krakova

¹Hotel Lambert je hovorové označení pro polskou emigrantskou skupinu, která se utvořila po ztroskotání listopadového povstání v Polsku z let 1830 a 1831 kolem osoby prince Adama Jerzyho Czartoryského a scházela se v Hôtel Lambert v Paříži na Île Saint-Louis, který Czartoryski koupil v roce 1843.

a jeho role v rámci evropského státního systému. Další kapitola je soustředěna na celopolské povstání v roce 1846, zmíněno je v ní dění v Poznani, Krakově i Haliči. Třetí kapitola se zabývá otázkou jednání tří východních mocností, Rakouska, Ruska a Pruska, o osudu Krakova. Následující kapitola pojednává o vyhlášení včlenění Krakova do habsburské monarchie, o reakci západních mocností, Velké Británie a Francie, a o snaze Rakouska a Pruska čelit vzneseným protestům. Předposlední kapitola se zabývá hospodářskými otázkami spojenými s včleněním Krakova do rakouské celní zóny. Nakonec poslední část studie přibližuje reakci německých dvorů a veřejnosti na oznámení o inkorporaci Krakova do Rakouska.

Svobodné město Krakov v letech 1815–1846

Svobodné město Krakov nebo také Krakovská republika bylo vytvořeno na Vídeňském kongresu v roce 1815 (Manfred 2003: 191).² Důvodem vedoucím k tomuto rozhodnutí byl fakt, že kvůli jeho geografické poloze jej nebylo možné přiřknout ani jedné ze tří východních velmocí,³ které se mezi lety 1772 a 1795 podílely na trojím dělení Polska. Především díky iniciativě ruského cara Alexandra I. byl Krakov prohlášen za svobodný stát a obdržel republikánskou ústavu. Rakousko, Prusko a Rusko nad ním však měly udržovat dohled (Lutz 1998: 305; Manfred 2003: 191–192; Schulz 2009: 131).

V Závěrečných aktech Vídeňského kongresu jsou otázky Krakova věnovány články 6 až 10, přičemž pro účely této studie je nezbytné zmínit doslovné znění dvou z nich, a to konkrétně článku 6 a 9. Článek 6 zněl následovně: „*Na Krakov a jeho území bude natrvalo pohlíženo jako na svobodné, nezávislé a přísně neutrální město pod ruskou, rakouskou a pruskou ochranou.*“ Článek 9 stanovoval: „*Ruský, rakouský a pruský dvůr se zavazují vždy respektovat neutralitu svobodného města Krakova a jeho území. Nemůže tam být přivedena žádná ozbrojená síla, a to pod žádnou záminkou. Zato se očekává a je výslovně smluvně určeno, že ve svobodném městě Krakově a na jeho území nemůže být poskytnut azyl či ochrana přeběhlíkům, dezertérům či lidem hledaným zákonem, příslušným do zemí výše jmenovaných mocností, a že na základě žádosti o vydání učiněné odpovědnými úřady, budou tato individua zatčena a bez prodlení vydána hlídce pověřené je na hranicích převzít.*“⁴

Krakov měl coby sídlo nejstarší polské univerzity a národně-kulturní centrum symbolický význam pro polské národní hnutí. Není proto divu, že se po ztroskotání listopadového povstání v Polsku v letech 1830–1831 stal útočištěm nejen pro politické uprchlíky, nýbrž i pro ty, kteří se aktivně podíleli na přípravě a realizaci povstání. Tato skutečnost byla trnem v oku kabinetů ve Vídni, Petrohradě a Berlíně. Aby polské národní hnutí připravil o toto poslední útočiště, navrhl ruský car již na začátku roku 1832 vojenské obsazení Krakova (Angelow 2003: 74). O dalším osudu svobodného města pak měly rozhodnout konference tří východních mocností z let 1833 a 1835.

Setkání rakouského a pruského vládce bylo plánováno na druhý týden v srpnu 1833 v Teplíci. Dne 18. srpna 1833 obdržel rakouský ministr zahraničí a kancléř Klemens Wenzel Nepomuk Lothar kníže Metternich-Winneburg-Ochsenhausen zprávu z Petrohradu, že sám car Mikuláš I. byl připraven přijet do Čech a setkat se s ostatními dvěma monarchy (Palmer 1972: 259). Car ovšem neupřesnil dobu, v níž hodlal uskutečnit svoji návštěvu, a když do Čech konečně dorazil, kryl se jeho pobyt s vojenskými přehlídkami v Berlíně a v Magdeburgu. Pruský král proto za

²Tvořilo jej město Krakov a další tři města a asi sto dvacet vesnic.

³Jako „tři východní mocnosti“ byly v době předbřeznové, tedy mezi lety 1815 a 1848, označovány Rakousko, Rusko a Prusko.

⁴Wiener Congreß-Acte unterzeichnet am 8. Junius 1815 [online]. Wiener Congreß-Acte unterzeichnet am 8. Junius 1815 aus dem französischen übersetzt, 1816 herausgegeben Wiener Congreß-Acte im französischen Original und in einer Übersetzung per Uni Göttingen [cit. 28. 10. 2019]. Dostupné z: <http://www.staatsvertraege.de/Frieden1814-15/wka1815-i.htm>.

sebe na setkání musel poslat korunního prince Fridricha Viléma. Absence pruského monarchy však rakouského kancléře nijak zvlášť netížila, protože si byl vědom svého umu získat Prusko na svoji stranu (Herre 1996: 285; Sauvigny 1988: 465). Císař a car se setkali 10. září 1833 v Mnichově Hradišti. Zatímco oba vládci a korunní princ lovili jeleny, Metternich vedl dlouhé diskuse s ruským ministrem zahraničí Karlem Robertem von Nesselrode a ruským policejním šéfem generálem Alexandrem von Benckendorff (Palmer 1972: 260). V Mnichově Hradišti byly mezi rakouským a ruským dvorem podepsány dvě konvence, z nichž jedna se týkala polské otázky. Oba monarchové si v ní garantovali své polské držby a slíbili si vzájemnou pomoc a společný postup v případě další polské rebelie. Článek 9 pojednávající o Krakovu zněl následovně: „*Poněvadž smlouva z roku 1815 zajistila striktní neutralitu Krakova, je povinností ochranných mocností bdít nad dodržováním této klauzule; vše, co by mohlo ohrozit pořádek ve svobodném městě nebo v sousedních provinciích, musí být bez dalších okolků považováno za porušení neutrality; v případě, že se vláda republiky navzdory všem námitkám a stížnostem nebude jevit nakloněna potlačení jí ohlášené tajné aktivity nebo se nechopí příležitosti pronásledovat [její] strůjce, budou smluvní protistrany nuceny vojensky obsadit Krakov a jeho území; bude záviset na okolnostech, zda toto obsazení bude vykonáno prostřednictvím spojených jednotek nebo ozbrojené moci pouze jednoho ochranného státu, každopádně se však obsazení uskuteční ve jménu Ruska, Rakouska a Pruska*“ (Regele 1951: 38–39).

Prusko bylo během zmíněného jednání v podstatě ignorováno a podvolilo se víceméně z monarchistické solidarity. O měsíc později, 16. října 1833, bylo v Berlíně podepsáno trojí prohlášení, kterým vlády Rakouska, Ruska a Pruska deklarovaly ochotu pomoci jakémukoli suverénnímu vládcovi, který by je požádal o pomoc proti hrozící revoluci (Palmer 1972: 261; Hohlwein 1969: 213; Doering-Manteuffel 2001: 17; Siemann 2010: 90; Manfred 2003: 209). Polské revoluci mělo být zabráněno prostřednictvím vojenské kontroly shromaždiště polských emigrantů, tedy Krakova (Rumpler 2005: 160; Bridge, Bullen 2005: 93–94).

K další schůzce, které se zúčastnili již všichni tři vládci, jmenovitě Ferdinand I., Mikuláš I. a Fridrich Vilém III., došlo v říjnu 1835 v Teplicích, a to na podnět cara, který byl připraven uvažovat o ukončení politické existence Republiky Krakova coby ohniska revolučních aktivit. Diskutována byla již i možnost včlenění svobodného města do jedné ze tří mocností. Ovšem pouze v případě, že by o to Krakov sám požádal. Monarchové se rovněž shodli na opatřeních, která měla být přijata, aby tomuto vývoji připravila cestu a zabránila případné opozici ze strany ostatních signatářských mocností Závěrečných akt Vídeňského kongresu: 1. Krakov měl být uzavřením trhu přiměn k tomu, aby sám vyžadoval své přijetí do rakouské celní zóny; 2. mělo být zabráněno založení banky v Krakově; 3. ochranné mocnosti nesměly připustit, aby svobodné město vstoupilo do jakéhokoli diplomatického vztahu s jinými mocnostmi. Výsledkem jednání byla tajná dohoda podepsána v Berlíně 14. října 1835 (Schlitter 1920: 19; Regele 1951: 39–40).

Po vyvinutí různých nátlakových opatření na adresu krakovského magistrátu, aby vyřešil problém politických uprchlíků, bylo město na základě berlínské konvence v únoru 1836 obsazeno a postaveno pod politické a hospodářské opatrovnictví Rakouska (Angelow 2003: 74). Již tak pochybná suverenita této malé republiky byla v období mezi lety 1830 a 1846 do značné míry omezena. Rakousko si zajistilo dispoziční právo nad policií a milicí a vynutilo si zostření správního zákonodárství. Od roku 1841 již v Krakově nezasedalo ani žádné zastupitelské těleso. Veškerou legislativní moc koncentrovali ve svých rukou rezidenti tří východních velmocí (Müller 1990: 526). Výsledkem tohoto postupu vůči Krakovu však byla pouze další radikalizace polského národního hnutí (Rumpler 2005: 160).

Celopolské povstání v roce 1846

Na konci února 1841 bylo v lokálním tisku oznámeno stažení rakouských jednotek z území krakovského státu.⁵ Po jejich odchodu se však z Krakova nestala „oáza míru“, nýbrž výchozí bod pro celopolské povstání. To plánovala uskutečnit Polská demokratická společnost (Towarzystwo Demokratyczne Polskie), která sídlila v Paříži (Schmidt-Rösler 1996: 80).⁶ Zosnovaný plán spočíval ve vyvolání povstání v Poznani, Haliči a Krakově, vytvoření dobrovolnických sborů a jejich následném proniknutí do Kongresového Polska, kde měly čelit 70 000 Rusů ve zbrani.⁷ Spiklenci věřili, že zrušení roboty a přerozdělení půdy se stane spouštěčem pro získání podpory rolníků pro plánované povstání, v jehož čele měla stanout patrioticky naladěná polská šlechta. Podnik však od počátku směřoval ke ztroskotání. Spiklenecká skupina kolem Ludwika Adama Mierosławského, člena Polské demokratické společnosti a vojenského teoretika, byla v Poznani odhalena a mnozí její členové včetně Mierosławského byli 12. února 1846 zatčeni pruskými úřady (Manfred 2003: 211–214; Hoensch 1998: 207). Rakouský vyslanec v Berlíně Joseph von Trauttmansdorff-Weinsberg tento pokus o povstání komentoval slovy: „*Bez organizace, bez jednotek, beze zbraní chtěli spiklenci čelit pravidelné armádě, zmocnit se pevnosti v Poznani a zde načerpat zásoby pro svojí revoluční akci, a především ji přenést do Polska. Energický a klidný postup pruské vlády ukončil jejich kriminální plány a nyní je čas na zjišťování a další zkoumání za účelem získání podrobného povědomí o celém plánu.*“⁸

Pruský král Fridrich Vilém IV. se rozhodl proti Polákům tvrdě zakročit. Před odvolacím soudem v berlínské čtvrti Moabit stanulo 254 polských spiklenců. Čelili obvinění, že se snažili obnovit Polsko v hranicích z roku 1772 a chtěli vyvolat sociální revoluci. Rozsudek byl vyhlášen 2. prosince 1847. K trestu smrti setnutím bylo odsouzeno celkem osm osob, mezi nimi i Mierosławski. Pod vlivem hrozící revoluce však pruský král nakonec změnil tresty smrti na odnětí svobody. Tento takzvaný proces s Poláky (*Polenprozess*) vzbudil po celém Německém spolku velký zájem. Zejména mezi německými liberály a nacionalisty, kteří sympatizovali s polskou národní věcí (Loew 2014: 68–69; Hahn 1998: 235). Skutečnosti, že část německého obyvatelstva cítila s Poláky a podporovala je v jejich úsilí, vedla některé německé státy k zavádění různých opatření k omezení pohybu a pobytu Poláků na svém území. V Drážďanech bylo například stanoveno, že nikomu, kdo se nedokáže uspokojivě legitimovat, nebude dovolen pobyt delší než 24 hodin. Nicméně městské brány ani vlaky nebyly kontrolovány, a tak bylo pro Poláky poměrně jednoduché se dohodnout s obyvateli města a ukrýt se v něm. Místní policie navíc neměla téměř žádné finanční zdroje a působnost jejího ředitele byla do značné míry omezena liberálními městskými úřady.⁹

Navzdory skutečnosti, že se poznaňský podnik zhroutil, plánovali novinář a filozof Edward Dembowski a intelektuál a aktivista Jan Tyssowski vyvolat 20. února 1846 povstání v Krakově. Tento podnik byl úspěšnější, ovšem jen dočasně, neboť krakovské povstání nenalezlo širší lidovou

⁵Georg August von Griesinger Heinrichu Antonovi von Zeschau, Vídeň, 27. února 1841, Hauptstaatsarchiv Dresden, 10717 Ministerium der Auswärtigen Angelegenheiten, 3159.

⁶Podle Metternicha bylo možné polskou emigraci, která působila v zahraničí od listopadové revoluce, rozdělit do několika frakcí, z nichž tři byly zvláště vlivné: Polská demokratická společnost (Towarzystwo Demokratyczne Polskie), aristokratická frakce a Svaz polské emigrace (Zjednoczenie Emigracji Polskiej). Nejmocnější a nejpočetnější z nich byla demokratická frakce, která usilovala o národní jednotu Polska, nivelizaci stavů a emancipaci sedláků. V depeši z 19. března 1844 napsal Metternich Trauttmansdorffovi: „*V průběhu posledních let nedošlo ve stavu polské emigrace k žádným významným změnám. Čítá 7 000 individuí, z nichž 5 400 žije ve Francii*“ (Metternich Josephu von Trauttmansdorff-Weinsberg, Vídeň, 19. března 1844, Austria-Österreichisches Staatsarchiv/Haus-, Hof- und Staatsarchiv (dále jen: AT-OeStA/HHStA), Staatskanzlei (dále jen: StK), Preussen 186).

⁷Rudolf von Könnert Heinrichu Antonovi von Zeschau, Vídeň, 24. února 1846, Hauptstaatsarchiv Dresden, 10717 Ministerium der Auswärtigen Angelegenheiten, 3164.

⁸Joseph von Trauttmansdorff-Weinsberg Metternichovi, Berlín, 24. února 1846, AT-OeStA/HHStA, StK, Preussen 189.

⁹Franz von Kuefstein Metternichovi, Drážďany, 29. března 1846, AT-OeStA/HHStA, StK, Sachsen 60.

podporu (Żurawski vel Grajewski 2018: 32–36).¹⁰ Protože ke Krakovu směřovalo 8000 povstalců a místní rakouský velitel měl k dispozici pouze jeden prapor čítající něco málo přes 600 mužů, zavelel k ústupu do nedaleké Podgorze.¹¹ Po odchodu rakouských jednotek z Krakova vytvořil Tyssowski 22. února 1846 národní vládu a o dva dny později se prohlásil diktátorem. Následně vydal Manifest polskému národu (*Manifest an die polnische Nation*), kterým vyzýval polský lid k povstání proti třem východním velmocím. Již 26. února 1846 však započal rakouský protiútok. Následujícího dne byl Dembowski usmrcen a 2. března Tyssowski s 1500 stoupenci utekl do Poznaně, kde složil zbraně (Schmidt-Rösler 1996: 81; Hoensch 1998: 208; Żurawski vel Grajewski 2018: 33).

V téže době vypuklo povstání rolníků v Haliči směřované proti polským zeměpánům. Sedláci se obrátili proti těm, kteří je vyzývali k povstání, a tím současně zachovali věrnost rakouské vládě.¹² Pruský státník Ferdinand Otto Wilhelm Henning von Westphalen informoval svého panovníka o událostech v Haliči následovně: „*Velké množství vlastníků [půdy] a zaměstnanců a několik kněží bylo zmasakrováno či zatčeno a předáno lokálním autoritám. Je třeba se obávat, že toto vzrušení nebude snadné zvládnout, i když v tuto chvíli slouží dobré věci, může způsobit vážné komplikace; již v tuto chvíli mimořádně ohrožuje životy všech polských vlastníků [půdy]. Rakouská vláda rozpoznala nebezpečí této situace. Do Haliče bylo posláno množství jednotek, doufejme, že úkol zachovat veřejný pořádek přejde brzy z rukou lidu do rukou autorit, v tuto chvíli jim však bohužel k tomu chybí materiální síly.*“¹³ Rovněž s polskými povstanci z Haliče se konal proces. Přibližně 200 osob bylo usvědčeno. Tři k trestu smrti. Zbytek byl odsouzen k ročnímu až doživotnímu vězení ve Špilberku.¹⁴

Čtenáři by se mohla zdát zmínka o haličském povstání jako přílišné odbočení od tématu, tuto událost je však zcela nezbytné zmínit, neboť do značné míry poškodila pověst nejen Metternicha, nýbrž celého Rakouska, a to především u německé veřejnosti. Velký podíl na tom měla mistrná propaganda, kterou rozpoutali Poláci v celé Evropě. Metternichovi oponenti lživě prohlašovali, že tyto „haličské hrůzy“ zorganizovaly a platily samy rakouské úřady (Sked 2008: 32). Tvrzení, že rakouské úřady vědomě využily nespokojenost rolníků v Haliči, aby porazily polské národní povstání, není dodnes nijak podložené a nelze s jistotou říci, zda tomu tak skutečně bylo či nikoli (Hahn 1984: 236). Rovněž výroky, že Rakušané odměňovali vrahy a dávali prémii za přinesené hlavy, není možné považovat za pravdivé, neboť to nebylo nikdy prokázáno (Ward 1970: 108; Desmond 1993: 278).

¹⁰Více ke krakovskému povstání viz Sala (1867).

¹¹Rudolf von Könneritz Heinrichu Antonovi von Zeschau, Vídeň, 26. února 1846, Hauptstaatsarchiv Dresden, 10717 Ministerium der Auswärtigen Angelegenheiten, 3164.

¹²Jednou z hlavních postav haličských nepokojů se stal sedlák Jakub Szela, který vyhlásil zrušení roboty a volal k útoku na šlechtický majetek. Téměř 430 panství v Haliči bylo zpustošeno a 1000 až 2000 osob přišlo během neklidu o život. Rakouská správa dění zpočátku jen přihlížela. Teprve v dubnu 1846 ukončilo rakouské vojsko haličské nepokoje. Szela byl zatčen. Stala se z něj velmi negativně vnímaná postava polského národního vědomí. Svědčí o tom například spis Stanislausa Miczovského s názvem *Szela, haličský vůdce sedláků aneb krvavé a hrůzné scény v Haliči během polského povstání 1846 (Szela, der galizische Bauernchef, oder die Blut- und Schreckensscenen in Galizien während des polnischen Aufstandes 1846)*, který jasně odsoudil jeho počínání (Schmidt-Rösler 1996: 81; Hahn 1998: 236).

¹³Ferdinand Otto Wilhelm Henning von Westphalen Fridrichu Vilémovi IV., Vídeň, 27. února 1846, Geheimes Staatsarchiv Preussischer Kulturbesitz (dále jen: GStA PK), III. HA Ministerium der auswärtigen Angelegenheiten (dále jen: III. HA MdA) I, Nr. 6037/2.

¹⁴Heinrich Friedrich von Arnim-Heinrichsdorff-Werbelow Fridrichu Vilémovi IV., Vídeň, 12. července 1847, GStA PK, III. HA MdA, I Nr. 6037/3.

Jednání o budoucnosti Republiky Krakova

Dne 3. března 1846 vpochodovali Rakušané společně s Rusy do Krakova a obsadili zámek a hlavní strážnici (Gill 1974: 279). Zástupci tří východních mocností se sešli již 2. března na konferenci ve Vídni, kde se dohodli na společném protokolu. Ten stanovoval zásady, o které se opíraly instrukce udělené rakouskému generálovi pověřenému realizací okupace Krakova: 1. obsazení republiky Krakov a všechny s tím spojené proklamace a vyhlášky měly být uskutečněny jménem všech tří ochranných mocností; 2. z důvodu co nejrychlejšího obnovení veřejného pořádku a klidu v Krakově bylo nezbytné zde dočasně pozastavit konstituční rysy a ustanovit vojenskou vládu; 3. prvním úkolem této vlády mělo být obnovení a zachování bezpečnosti a pokusit se odkrýt a zatknout původce nepokojů a předat je soudům, které měly být povolány k vynesení rozsudků; 4. za vydržování okupačních jednotek měl nést odpovědnost Krakov; 5. vojenská vláda měla zůstat v kontaktu s vládními orgány ochranných dvorů i s civilními a vojenskými autoritami sousedních provincií z důvodu společného zájmu na tomto vážném stavu věcí.¹⁵ Další protokol následoval 13. března 1846. Tři ochranné mocnosti jím vzaly na vědomí, že vojenská kontrola Krakova bude svěřena jedinému důstojníkovi, a to důstojníkovi rakouské armády – generálovi Heinrichu hraběti Castiglionemu, kterému měla být současně coby šéfovi civilní a vojenské správy podřízena prozatímní správa Svobodného města Krakova.¹⁶ Toto opatření již zcela jasně vyjadřovalo úmysl třech východních dvorů přenechat Krakov Rakousku.

Rakouský kancléř předpokládal, že v důsledku očividně nedostatečných materiálních sil, které měl krakovský senát k dispozici, bude vojenská okupace města považována za nezbytnou a vynucenou okolností, zejména kriminálním počínáním revoluční strany. Prohlašoval, že krakovský senát ani jeho prezident, který byl již několik dní upoután na lůžko, se neodvážili požádat ochranné mocnosti o pomoc oficiální cestou. Opakovaně však z jejich strany zaznívalo, že místní autority mají k dispozici jen okolo dvou set mužů a nejsou tak schopny zajistit veřejný pořádek a ochránit životy lidí, kteří se odmítali přidat k revolučnímu hnutí. Metternich zároveň ujišťoval rakouského vyslance v Paříži Antona von Apponyi, že „vojenská okupace Krakova nemá za cíl nic jiného, než zachovat veřejný pořádek a ochránit životy a majetek klidného a dobře smýšlejícího obyvatelstva tohoto svobodného města“.¹⁷ Po vojenském obsazení Krakova však nadnesl ve Státní konferenci problém budoucnosti tohoto malého státu. Dle jeho názoru byl příliš nebezpečným hnízdem revolucionářů na to, aby mu byla ponechána nezávislost ve formě zaručené smlouvami z roku 1815 (Palmer 1972: 293). V depeši z 6. března 1846 napsal Metternich arcivévodovi Ferdinandu d'Este: „[...] nyní jsme odhodláni dostát tajné dohodě mezi třemi mocnostmi z října 1835 a učinit tak jednou provždy konec krakovskému zlořádu“ (Regele 1951: 36).

Kníže se obával revolučního hnutí Poláků, v němž viděl nebezpečného protivníka ponapoleonského pořádku, který byl vytvořen na Vídeňském kongresu, o čemž svědčí jeho výrok: „*Polonismus je jen formule, znění, za kterým stojí revoluce ve své nejtvrděší podobě; je to revoluce sama [...]. Dokazují to známé výroky polské emigrace. Polonismus nevyhlásil válku třem mocnostem, které vlastní bývalé polské pozemky a země; vyhlásil ji všem existujícím institucím; nabádá k převratu všech principů, na nichž spočívá společnost; boj [proti polonismu] proto není věcí pouze tří mocností, je všeobecnou povinností*“ (Metternich-Winneburg 1883: 206). Rovněž byl přesvědčen o provázanosti polské emigrace s francouzskými republikány v Paříži, s Mladou Itálií,¹⁸ stejně

¹⁵Protocole fait à Vienne ce 2 Mars 1846, AT-OeStA/HHStA, Staatenabteilungen (dále jen: StAbt), Frankreich 322.

¹⁶Protocole fait à Vienne ce 13 Mars 1846, AT-OeStA/HHStA, StAbt, Frankreich 322.

¹⁷Ferdinand Otto Wilhelm Henning von Westphalen Fridrichu Vilémovi IV., Vídeň, 21. února 1846, GStA PK, III. HA MdA, I Nr. 6037/2.

¹⁸Tajná organizace založená v Marseille v roce 1831 italským nacionalistou Giuseppeem Mazzinim usilující o osvození a sjednocení Itálie.

jako s většinou revolučních sekt a liberálních spolků v Evropě.¹⁹ Toto přesvědčení jistě nebylo neopodstatněné, neboť od porážky listopadového povstání do ukončení revolucí z let 1848–1849 Poláci skutečně udržovali kontakty s téměř všemi tajnými revolučními organizacemi v různých evropských zemích a podíleli se na většině převratů a revolucí, které se toho času konaly (Zgórnjak 1993: 176).

Poměrně účinnou motivací bylo Metternichovi naléhání cara, že pokud Rakousko nepřistoupí na včlenění Krakova do habsburské monarchie, převezme iniciativu a anektuje jej sám. Ztratil totiž trpělivost s neustávajícími revolučními nepokoji, vycházejícími z tohoto regionu. Kníže se nyní cítil nucen jednat. Postupoval však obezřetně. Uvědomoval si totiž, že nejprve bude nutné získat pro tento krok souhlas Pruska. Ve Vídni i v Petrohradě však bylo známo, že Prusko smýšlelo v krakovské otázce jinak než zbylí dva spojenci. Fridrich Vilém IV. se již od svého nástupu na trůn prezentoval jako přítel Poláků a přátelsky přijímal na pruském území prchající polské povstalce. Prusku kromě toho dosavadní status Krakova zcela vyhovoval, poněvadž fungoval jako zóna volného obchodu a zároveň překladiště pro pruské zboží (Lutz 1998: 307; Jelavich 1969: 50; Ward 1970: 108).

O dalším osudu Krakova se tak mělo jednat právě v Berlíně. Tam byl 11. března 1846 poslán ruský zmocněnec Felix Petrovič von Fonton, aby zde jednal s pruským ministrem zahraničí Karlem Ernstem Wilhelmem svobodným pánem von Canitz und Dallwitz o rakouské anexi Krakova. Když jednání nikam nevedla, následovalo pozvání ruského generála Friedricha Wilhelma Remberta von Berg, aby přijel vyjednávat do pruské metropole. Jako zástupce Rakouska byl do Berlína poslán dlouholetý rakouský vyslanec v Petrohradě hrabě Karl Ludwig von Ficquelmont. Pruská vláda sice uznávala nutnost zajistit, že se podobné povstání v Krakově již nebude opakovat, ale nebyla připravena hovořit o jeho anexi. Canitz se postavil proti teplickému ujednání z roku 1835, jehož platnost odmítal, protože konvence nebyla ratifikována ani jednou ze smluvních stran a následný berlínský dokument nenesl ani datum, ani místo vyhotovení. Upozorňoval, že v důsledku anexe Krakova by se mohla objevit otázka, není-li to, co rozhoduje o dodržování nebo porušování smluv, princip účelnosti. Vyslovil rovněž obavu z nesnází, které by po anexi Krakova nevyhnutelně vyvstaly pro obě německé mocnosti. Na mysli tím měl obavy, které tento postup mohl vyvolat u německých měst ohledně zachování jejich svobodného postavení. Pruský ministr chtěl, aby byla krakovská záležitost posuzována jako evropská otázka, tedy na společném jednání pěti evropských velmocí. Po zdoluhavém dvoutýdenním jednání však nakonec bylo dosaženo shody. Pruská vláda přijala návrhy Ruska a Rakouska ohledně anexe Krakova (Schlitter 1920: 21–23; Regele 1951: 41–46). Rozhodující pro tento obrat byl především nátlak ze strany Ruska. Svoji roli však sehrálo i rozhořčení pruského krále kvůli nevděčnosti Poláků, kteří plánovali povstání v Poznani, stejně jako fakt, že Canitz byl zástupcem pruské šlechty a konzervativní politik, tudíž protivník polského národního hnutí. Doufal, že tímto aktem mu zasadí ránu a polským revolucionářům vezme vítr z plachet. Svoji roli sehrála také obava, že by se Prusko mohlo dostat do izolace vůči svým dvěma hlavním spojencům, Rakousku a Rusku (Müller 1990: 534–537; Angelow 2003: 74; Gill 1974: 280).

Výsledek jednání byl shrnut v takzvaných Berlínských usneseních (*Berliner Beschlüssen*) z 15. dubna 1846 a držen v tajnosti (Schlitter 1920: 21–22). Tři východní velmoci se dohodly na připojení Krakova k Rakousku. K samotné anexi však mělo dojít až ve chvíli, kdy konference, jež měla být svolána do Vídně, vyřeší všechny otázky, které s ní souvisely. Předně měly být urovnány obchodní zájmy Pruska a dohodnuto, jak vše bude vysvětleno západním mocnostem Velké Británie a Francii (Srbik 1925: 153–154). Hovořil o tom článek 2, jenž zněl následovně: „*Toto včlenění nenabude účinnosti, dokud nebudou vyřešeny všechny skutečnosti, které se ho týkají, tedy*

¹⁹Metternich Josephu von Trauttmansdorff-Weinsberg, Vídeň, 19. března 1844, AT-OeStA/HHStA, StK, Preussen 186.

vztahy tří vysokých smluvních stran mezi sebou a vůči dalším mocnostem, což se uskuteční na konferenci, jež se sejde ve Vídni“ (Regele 1951: 46). Právě na znění tohoto článku se později Prusko odvolávalo nejčastěji.

Následovalo několik měsíců vyjednávání mezi Rakouskem, Pruskem a Ruskem, jak ospravedlnit jejich postoj v krakovské otázce. Canitz upozorňoval na fakt, že Velká Británie navrhovala uspořádat poměry v Krakově prostřednictvím konference pěti, respektive osmi kongresových mocností. Kdyby však takovou konferenci uspořádaly tři východní mocnosti, nebylo by dle jeho názoru nijak těžké ospravedlnit jejich postup v krakovské záležitosti: „*Krakov přestal být svobodným státem vytvořeným Vídeňským kongresem nikoli mocenským rozsudkem tří mocností, nýbrž kvůli poslední polské revoluci. Je to hotová věc (fait accompli), proto nemůže být řeč o dalším trvání svobodného státu, nýbrž nanejvýš o jeho rekonstituování a pokud má toto Anglie v úmyslu, musí především formulovat své vřelé přání. Ze samotného krakovského státu se nic nedochovalo, poněvadž civilní, vojenská a justiční moc leží v rukou Rakouska.*“²⁰ Když se později britský vyslanec v Berlíně obrátil na Canitze s otázkou, jaké plány mají tři východní dvory s Krakovem, odpověděl, že mu to není známo, neboť se o tom rozhodne teprve ve Vídni. Co však věděl s jistotou, že v této otázce nebude učiněno, bylo vytvoření nové krakovské republiky. Znovu obnovit po dvou neúspěšných pokusech tento stát, který se stal útočištěm všech polských buřičů, nemohl dle pruského ministra od východních dvorů nikdo očekávat. Námitkám britského vyslance s ohledem na garanci, kterou na sebe v kongresových aktech převzaly i zbylé mocnosti, čelil Canitz připomenutím, že Krakov jako nezávislý a neutrální stát vděčil za svůj vznik toliko dvorům Rakouska, Ruska a Pruska, a že zapsání tohoto aktu do kongresových akt bylo pouhou formalitou, oznámením dohody, kterou mezi sebou uzavřely.²¹

Tváří v tvář rychlosti, s níž se císařská vláda začala zabývat krakovskou záležitostí, se pruský král a jeho ministři snažili přesvědčit Rakousko, že není nutné Krakov hned přímo anektovat, ale že by bylo možné spokojit se se zachováním statusu quo z důvodu nepříznivé politické situace: „*Navrhuji, prodloužit status quo do neurčita, proti čemuž nemůže nikdo nic říct, a v budoucnu očekávat příhodný den – den, kdy nebudou zasedat [pařížské poslanecké] komory ani [britský] parlament – [den] který nabídne příznivé šance pro uskutečnění [berlínské] smlouvy*“ (Schlitter 1920: 85–86). Navzdory tomuto návrhu Fridrich Vilém IV. odpřisáhl, že za všech okolností dodrží Berlínská usnesení a v případě, že se Rakousko již nyní rozhodne pro anexi, postaví se na jeho stranu. Canitz se vyjádřil v podobném duchu (Schlitter 1920: 25). Obavy z jednotné protestní fronty západních mocností však pominuly ve chvíli, kdy takzvaná španělská sňatková aféra přinesla rozkol mezi Francií a Velkou Británií.²²

Vyhlášení rakouské anexe Krakova a její ohlas

Ve Vídni i Petrohradě převládlo přesvědčení, že již nemá smysl věc dále odkládat. Dne 6. listopadu 1846 oznámilo Rakousko anexi Svobodného města Krakova s platností od 16. dne toho měsíce. V aktu o začlenění Krakova do Rakouska z 11. listopadu to bylo odůvodněno šestnáctiletou zkušeností s existencí svobodného státu, během které se stal ohniskem neustálých intrik směro-

²⁰Paul Anton von Handel Metternichovi, Berlín, 20. září 1846, AT-OeStA/HHStA, StK, Preussen 190.

²¹Paul Anton von Handel Metternichovi, Berlín, 8. října 1846, AT-OeStA/HHStA, StK, Preussen 190.

²²Tradiční boj Francie a Velké Británie o převládající vliv ve Španělsku se promítnul do touhy provdat královnu Isabelu a infantku Louisu Fernandu tak, aby to pro ně bylo výhodné. Velká Británie si chtěla udržet nadvládu nad branami do Středozemního moře. Francie zas chtěla zachovat bezpečnost svých jižních hranic. Palmerston usiloval o podporu Rakouska stejně jako Ruska a Pruska při protestu proti sňatku Montpensiera se španělskou infantkou jako údajného porušení smlouvy z Utrechtu. Nakonec byla Isabela II. provdána za svého bratrance vévodu von Cadiz a Louisa Fernanda za vévodu von Montpensier. Francouzský král Ludvík Filip tak zvítězil nad Palmerstonem. Jedním z důsledků této sňatkové aféry bylo i diplomatické sblížení Francie a Rakouska (Marcowitz 2001: 180).

vaných proti třem ochranným mocnostem. Přičemž vrcholem bylo povstání z února 1846. V této situaci bylo nezbytné Krakov znovu vojensky obsadit. Nicméně obnovení jeho dřívějšího statusu zničeného „nepřáteli evropského řádu a míru“ se ukázalo jako nemožné (Žurawski vel Grajewski 2018: 182). Metternich o tomto aktu informoval Trauttmansdorffa následovně: „Včera, 6. listopadu, jsem s vyslanci pruského a ruského dvora podepsal protokol, kterým bylo stanoveno, jak bude na jednu stranu sděleno rozhodnutí tří dvorů ohledně spojení města a území Krakova s rakouskou monarchií Francií a Anglií, a na druhou stranu, jak se má postupovat vůči samotnému někdejšímu svobodnému státu.“²³

Oznámení o včlenění Krakova do Rakouského císařství vyvolalo velkou vlnu protestů po celé Evropě. Nejostřeji se vyjádřily liberální vlády v Paříži a Londýně. Rovněž většina italských vládců a jejich ministrů zaujala ke krakovské záležitosti negativní postoj. Ovšem v italských vládních kruzích si nikdo nedovolil projevít nesouhlas tak očividně, jako to činili Britové a Francouzi, a to z důvodu případné potřeby rakouské asistenci proti revolučnímu hnutí (Šedivý 2018: 56–57). Hlavním terčem kritiky se stal Metternich. Bavorský vyslanec ve Vídni informoval krále Ludvíka I. o nejnovějším dění následovně: „Včlenění města Krakova a jeho území do rakouské monarchie je v tuto chvíli hotovou věcí. [...] Krakov nebyl ničím víc než neproniknutelným hnízdem nejstrašlivějších intrik, srdcem nepřetržité revoluce. [...] Obávám se, že veřejné mínění bude přísně soudit tento poslední čin politického života kancléře, ačkoli jeho dřívější velikost nařizuje povinnost být shovívavý.“²⁴

Po podpisu protokolu z 6. listopadu seděl Metternich dlouho za svým pracovním stolem v hluboké zamyšlení, hlavu složenou v rukách. Bylo to jedno z nejtěžších rozhodnutí, které za svou dlouhou politickou kariéru učinil. Znamenalo porušení vídeňských smluv z roku 1815 (Herman 1932: 239). Přičemž je na tomto místě důležité upozornit na fakt, že nedotknutelnost, ba dokonce posvátnost smluv byla jedním z morálních pilířů, na nichž kníže celý život stavěl svoji politiku uvnitř monarchie i za jejími hranicemi. Sám však argumentoval, že tyto smlouvy měly zajišťovat mír, a nikoli utvářet ohniska neklidu, jakým Krakov bezpochyby byl. Navzdory mnoha varováním nesešel ze své revoluční cesty. Hlavním argumentem, kterým odpovídal na protesty ze strany německých států i západních velmocí, bylo tvrzení, jistě oprávněné, že pokud by nezasáhlo Rakousko, převzali by iniciativu Rusové. To Metternich jako rakouský ministr zahraničí a kancléř nemohl připustit. Z tohoto důvodu považoval za osobní vítězství, že se mu podařilo pro Rakousko zachránit město, které mělo značný strategický význam pro jeho obranu, a nepřipustit jeho anexi Ruskem (Purchla 2003: 12; Desmond 1993: 283–284; Hermann 1932: 237–238; Palmer 1972: 294).

Porušení vídeňských smluv z roku 1815 vyvolalo pobouření zejména ve Francii a Velké Británii. Obě velmoci rakouský čin odsoudily. Oficiální protest však poslaly východním dvorům odděleně. Oba texty byly napsány ve velmi zdrženlivém tónu, neboť jejich úmyslem nebylo urazit východní mocnosti (Bridge, Bulen 2005: 204). O rozkolu mezi dvěma námořními mocnosti svědčí fakt, že v Londýně byl francouzský král obviňován ze spoluúčasti na ukončení existence Republiky Krakova.²⁵ Autor oficiálního protestu Velké Británie britský státník Henry Temple, 3. vikomt Palmerston připouštěl iniciativu tří dvorů v polských záležitostech, ale nic víc. S včleněním Krakova do habsburské monarchie nesouhlasil. Odvolával se při tom na vídeňské smlouvy z roku

²³Metternich Josephu von Trauttmansdorff-Weinsberg, Vídeň, 7. listopadu 1846, AT-OeStA/HHStA, StK, Preussen 191.

²⁴Franz Oliver von Jenison-Walworth Ludvíkovi I., Vídeň, 16. listopadu 1846, Bayerisches Hauptstaatsarchiv (dále jen: BayHStA), Ministerium der auswärtigen Angelegenheiten (dále jen: MA) 2414.

²⁵Joseph von Trauttmansdorff-Weinsberg Metternichovi, Berlín, 25. listopadu 1846, AT-OeStA/HHStA, StK, Preussen 190.

1815, zejména na text článků týkajících se Krakova.²⁶ Oficiální protest byl současně poslán do Vídně, Petrohradu a Berlína (více v Žurawski vel Grajewski 2018: 195–198).

Do pruské metropole dorazil britský protest 27. listopadu 1846 a byl koncipován v umírněném duchu. Motivy, které vedly tři východní dvory k ukončení existence Svobodného města Krakova, se britské vládě nejevily jako dostačující. Pokud se tři dvory domnívaly, že řád věcí v Krakově je neslučitelný se zachováním klidu a míru v jejich polských provinciích, mohly se dohodnout s ostatními velmocemi na zvážení této záležitosti a případně učinit v krakovském režimu změny, jež okolnosti vyžadovaly. Canitz po přečtení protestu upozornil britského vyslance u pruského dvora na neustálé napadání a urážky, kterým byly tři východní dvory vystavovány ze strany krakovské republiky a které již nebylo možné déle trpět.²⁷ Co se týče oficiální odpovědi britskému kabinetu, Canitz váhal, zda odpovědět okamžitě, nebo vyčkat na zprávu z Vídně.²⁸ V depeši pruskému vyslanci v Londýně Christianu Karlu Josiasi von Bunsen Canitz odmítl dvě hlavní námitky obsažené v britském protestu a to, že neexistovala nutnost pro včlenění Krakova a že kdyby se tři kabinety obrátily na námořní dvory, bylo by možné urovnat krakovskou aféru společnou dohodou. Pruský ministr prohlašoval: „*Republika spáchala sebevraždu, nebyli jsme to my, kdo ji rozvrátil, byla to ona sama, kdo tak učinil. Tento skutečněný převrat jsme již nemohli zvrátit tím, že bychom znovu obnovili to, co mocnosti utvořily v roce 1815, to bylo nemožné.*“²⁹ Rovněž upozorňoval na zásadní rozdíl, který existoval mezi pozicí dvorů Rakouska, Pruska a Ruska, které dojednaly a ratifikovaly smlouvy z 3. května 1815, a ostatními signatářskými mocnostmi Závěrečných akt Vídeňského kongresu, které nebyly smluvními stranami těchto smluv, ale pouze svědky jejich zaprotokolování.³⁰ Metternich zastával stejný názor. Prohlásil, že tři východní dvory byly v plném právu, které Palmerston zpochybnil, ale že nemá v úmyslu zahajovat právní polemiku. Za žádných okolností tím však neměl v úmyslu nechat poslední slovo anglickému a francouzskému kabinetu.³¹ Britský státník reagoval obviněním kancléře, že obětoval mezinárodní právo hrabivosti Rakouska (Milne 1975: 148).

Pruský vyslanec ve Francii Heinrich Alexander von Arnim dostal za úkol informovat o anexi Krakova francouzského ministra zahraničí Françoise Pierra Guillauma Guizota. Ten reagoval učiněním srovnání mezi národnostmi obyvatel vévodství Šlesvicka a Holštýnska, o kterou se dle jeho slov Prusové tolik zajímali, a polskou národností, kterou zamýšleli rozdrtit, načež mu pruský vyslanec odvětil: „*Ale polská národnost existuje jenom ve Versailles.*“³² Po rozhovoru Arnima s Guizotem dospěly pruské diplomatické elity k názoru, že by bylo vážnou chybou spoléhat se na dobrou vůli kabinetu v Paříži a vložit v něj důvěru, neboť by dle jejich názoru nevynechal jedinou příležitost jednat v krakovské záležitosti proti třem východním dvorům. Arnim proto navrhoval, že by bylo lepší snažit se získat na svoji stranu spíše Velkou Británii.³³ Tyto úvahy se potvrdily

²⁶ Joseph von Trauttmansdorff-Weinsberg Metternichovi, Berlín, 23. listopadu 1846, AT-OeStA/HHStA, StK, Preussen 190.

²⁷ Joseph von Trauttmansdorff-Weinsberg Metternichovi, Berlín, 28. listopadu 1846, AT-OeStA/HHStA, StK, Preussen 190.

²⁸ Joseph von Trauttmansdorff-Weinsberg Metternichovi, Berlín, 28. listopadu 1846, AT-OeStA/HHStA, StK, Preussen 190.

²⁹ Joseph von Trauttmansdorff-Weinsberg Metternichovi, Berlín, 28. listopadu 1846 a 3. prosince 1846, AT-OeStA/HHStA, StK, Preussen 190.

³⁰ Karl Ernst Wilhelm svobodný pán von Canitz und Dallwitz Christianu Karlu Josiasi von Bunsen, Berlín, 29. listopadu 1846, příloha k depeši Josepha von Trauttmansdorff-Weinsberg Metternichovi, Berlín, 3. prosince 1846, AT-OeStA/HHStA, StK, Preussen 190.

³¹ Metternich Josephu von Trauttmansdorff-Weinsberg, Vídeň, 5. prosince 1846, AT-OeStA/HHStA, StK, Preussen 191.

³² Joseph von Trauttmansdorff-Weinsberg Metternichovi, Berlín, 28. listopadu 1846, AT-OeStA/HHStA, StK, Preussen 190.

³³ Joseph von Trauttmansdorff-Weinsberg Metternichovi, Berlín, 28. listopadu 1846, AT-OeStA/HHStA, StK, Preussen 190.

v momentě, kdy francouzský ministr seznámil s oficiálním protestem své vlády všechny německé dvory a učinil při tom několik narážek na porušení smluv, ke kterému došlo včleněním Krakova do Rakouska. Tento akt vyvolal na německých dvorech nepříznivé dojmy i obavy. Pruský dvůr se tomu snažil čelit sestavením vysvětlujícího oběžníku, který byl zaslán pruským vyslancům na všech německých dvorech.³⁴ Jako příklad může posloužit depeše, kterou zaslal Canitz ministroví Meklenbursko-Střelicka Johannu Christophovi Ferdinandovi Louisi von Haenlein, který ji dále přeposlal státnímu ministroví velkovévodství Meklenbursko-Střelicka Ottovi von Dewitz. Canitz v ní vysvětloval, že polský lid v Poznaňském velkovévodství od roku 1815 rozhodně prokázal, že neexistuje žádný námět ani záminka k rebelii proti královské vládě v zemi, nýbrž že dochází k ustavičnému svádění ze zahraničí, které ji rozdmýchává: „[...] proto je pro nás nanejvýš důležité, abychom netolerovali ohnisko těchto činností na hranicích pruských zemí.“³⁵

Oficiální protest pařížské vlády dorazil do Berlína 10. prosince 1846 a byl napsán vážným, nicméně přiměřeným a zdvořilým tónem.³⁶ Při srovnání obou protestů bylo podle pruského ministra možné zpozorovat, že ten anglický byl formulován v mnohem umírněnějším duchu a bude na něj jednodušší reagovat než na ten francouzský.³⁷ Guizot v protestu prohlašoval, že se s hlubokým a bolestným překvapením dozvěděl novinky o akci podniknuté třemi dvory a že to pro něj bylo o to víc překvapující, neboť obdržel ujištění, že vojenská okupace Krakova bude pouze dočasná a nepřekročí limity striktní nutnosti. Canitz na to reagoval slovy, že on sám nikdy takovéto ujištění francouzské vládě nedal. Francouzský ministr podrobil postup tří východních dvorů vůči Krakovu přísné kritice a postavil se proti jejich interpretaci Závěrečných akt Vídeňského kongresu, respektive proti rozlišování mezi stranami smluvními a signatářskými mocnostmi kongresových akt v polské záležitosti.³⁸ Zároveň také poukázal na fakt, že založení Republiky Krakova stojí na stejné úrovni jako ustanovení formující jiné státy, království, uznávání německých měst i založení Německého spolku. Berlínský tisk prohlašoval, že se Guizot neúspěšně pokusil vytvořit atmosféru hrozícího nebezpečí pro svobodná města v Německém spolku, poněvadž však jejich mezinárodní postavení bylo zcela odlišné od toho Krakova, nebyl důvod k obavám (Žurawski vel Grajewski 2018: 241–243). Cílem Francouze bylo oddělit Prusko od Rakouska a Ruska, a to především tím, že neustále poukazyval na to, že nerozumí tomu, co Prusko získá z rakouské anexe Krakova. Kromě toho upozorňoval také, že tento akt způsobí všeobecné rozčilení evropských revolucionářů i nepříjemnosti pařížskému parlamentu.³⁹ V podobném duchu hovořil důvěrně k rakouskému vyslanci v Paříži Ludwigovi von Thom: „Obávám se, aby to, co se právě stalo, nezpůsobilo více rozruchu, než se vyplatí.“⁴⁰

Metternich uznával, že akt, k němuž tři východní mocnosti přistoupily v souvislosti s Krakovem, vyvolal velký povyk, a to zejména v hlavních ohniscích revolučního hnutí. Navrhoval proto sestavení kolektivní nóty tří východních dvorů, která měla mít oficiální podobu a vyjadřovat se k otázce hodnoty smluv. Krakovská aféra v ní měla být zmíněna pouze jako událost, která dala

³⁴Ludwig hrabě Senfft von Pilsach Metternichovi, Mnichov, 23. prosince 1846, AT-OeStA/HHStA, StK, Bayern 178; Joseph von Trauttmansdorff-Weinsberg Metternichovi, Berlín, 24. prosince 1846, AT-OeStA/HHStA, StK, Preussen 190.

³⁵Kopie depeše Karla Ernsta Wilhelma svobodného pána von Canitz und Dallwitz Johannu Christophovi Ferdinandovi Louisi Haenlein, Berlín, 20. listopadu 1846, LHA SN, 4.11-1 Mecklenburg-Strel. Staatsministerium und Landesregierung Nr. 997.

³⁶Rudolf von Könnertitz Heinrichu Antonovi von Zeschau, Vídeň, 12. prosince 1846, Hauptstaatsarchiv Dresden, 10717 Ministerium der Auswärtigen Angelegenheiten, 3164.

³⁷Joseph von Trauttmansdorff-Weinsberg Metternichovi, Berlín, 12. prosince 1846, AT-OeStA/HHStA, StK, Preussen 190.

³⁸Joseph von Trauttmansdorff-Weinsberg Metternichovi, Berlín, 12. prosince 1846, AT-OeStA/HHStA, StK, Preussen 190.

³⁹Tamtéž.

⁴⁰Vídeň, 29. listopadu 1846, Metternich Josephu von Trauttmansdorff-Weinsberg, AT-OeStA/HHStA, StK, Preussen 191.

podnět k manifestaci mocností, nikoli, že svojí povahou dala důvod k podobné manifestaci. To by dle kancléřova názoru vedlo ke zmatkům a k uznání oprávněnosti útoků, které směřovaly proti rozhodnutí, které tři východní dvory uskutečnily i proti jejich politickému přesvědčení. Tvrzení, že tři mocnosti překročily hranici svých práv tím, že porušily vídeňské smlouvy z roku 1815, a tím podryly jejich platnost, bylo podle Metternicha nepodložené a nemělo žádný jiný účinek než, že vyvolalo povyk.⁴¹ Canitz souhlasil a podpořil kancléřův projekt. Domníval se, že to bude užitečné a ve shodě se zájmem tří východních dvorů.⁴² Neustále však doufal v to, že dojde ke sblížení tří východních mocností s Velkou Británií: „*Pokud promeškáme příležitost, pokud neučiníme nic, abychom zabránili oživení srdečné dohody [mezi Francií a Velkou Británií], Bůh ví, kdy se najde takto vhodná situace a my budeme litovat naší nečinnosti.*“⁴³ Také pruský král se vyslovil ve prospěch manifestace navržené Metternichem. Dokonce uvažoval o jejím rozšíření tím, že by se k ní připojil text konvence z 15. dubna 1846.⁴⁴ Na konferenci, která se konala ve Vídni, byl sestaven koncept odpovědi tří dvorů na francouzský protest týkající se krakovské aféry a Arnim jej následně předložil berlínskému kabinetu. Pruský král s ním souhlasil, měl však drobné výhrady k jeho znění. Navrhoval, aby namísto fráze: „*Krakovská republika se zničila vlastními zbraněmi*“ bylo použito: „*republika obětovala svoji existenci své náklonosti pro revoluci*“.⁴⁵ Účastníci konference ve Vídni s tím souhlasili. S čím však nesouhlasili, bylo navrhované uveřejnění konvence z 15. dubna 1846, poněvadž samotná společná deklarace měla být dostačujícím vysvětlením.⁴⁶

Z výše uvedeného lze vyvodit, že Prusko bylo připraveno hájit společně s Rakouskem a Ruskem svůj postup vůči Krakovu na mezinárodní scéně. Rakousko tak nemuselo mít obavy, že by Prusko obrátilo a postavilo se proti oběma východním spojencům, přestože na jaře 1846 tyto obavy byly poměrně opodstatněné. Když však k anexi skutečně došlo, zachovalo se pruské království tak, jak mu radila monarchistická solidarita, a zůstalo loajální spojenectví s Rakouskem a Ruskem. Spokojeno však v žádném případě nebylo, a to zejména proto, že k anexi Krakova bylo přistoupeno, aniž by došlo k vyřešení všech pro Prusko zásadních otázek, jak to stanovala dohoda z 15. dubna 1846. Pruská vláda se navíc do jisté míry obávala také reakce pruské veřejnosti na svůj podíl na zničení existence Svobodného města Krakova, a na skutečnost, že pruské zájmy v Krakově doposud nebyly zajištěny.

V dopise ze 7. listopadu 1846 Metternich vyjmenoval pruskému králi materiální, morální a diplomatické důvody ospravedlňující jednání vídeňského dvora, jakými byly: hrozba vypuknutí dalšího povstání v Krakově i v Haliči, rozvrácený finanční stav krakovské vlády, hluboká propast mezi Anglií a Francií způsobená španělskou sňatkovou aférou, sněmovní prázdniny v Paříži a parlamentní v Londýně (Schlitter 1920: 28). Berlínský kabinet to však nijak neuspokojilo, neboť politická otázka byla dle jeho názoru dojednána bez ohledu na stále chybějící urovnání obchodních vztahů. Navíc nesdílel Metternichovo přesvědčení, že obchodní vyrovnání již v podstatě bylo uskutečněno příslibem, že některá přání pruské vlády budou splněna. Canitz byl s těmito obecnými zaručenými pruského zájmu a z nich vyplývajícím postavením svého dvora značně nespokojen. Usiloval o to, aby namísto obecných příslibů byla ve Vídni přijata jasná a detailní ustanovení o pruských přáních. Vyjádřil lítost, že k dohodě nedošlo kdykoli v období od 15. dubna. Vinil hraběte Arnima z toho, že náležitě netrval na tom, aby vídeňská konference dojednala příslušná

⁴¹Vídeň, 29. listopadu 1846, Metternich Josephu von Trauttmansdorff-Weinsberg a Franzi de Paula von Colloredo-Wallsee, AT-OeStA/HHStA, StK, Preussen 191.

⁴²Joseph von Trauttmansdorff-Weinsberg Metternichovi, Berlín, 4. prosince 1846, AT-OeStA/HHStA, StK, Preussen 190.

⁴³Joseph von Trauttmansdorff-Weinsberg Metternichovi, Berlín, 10. prosince 1846, AT-OeStA/HHStA, StK, Preussen 190.

⁴⁴Tamtéž.

⁴⁵Joseph von Trauttmansdorff-Weinsberg Metternichovi, Berlín, 29. prosince 1846, AT-OeStA/HHStA, StK, Preussen 190.

⁴⁶Tamtéž.

ustanovení.⁴⁷ Canitz přičítal rychlý spád věcí ve Vídni naléhání ruského vyslance, aby byla záležitost co nejrychleji vyřešena. Opakovaně podotkl rakouskému vyslanci, že kdyby byl na vídeňské konferenci přítomen on sám, jistě by dokázal udržet ruského diplomata Alexandra Friedricha hraběte von Medem v patřičných mezích. Průběh konference tak byl pro Canitze, dle jeho slov, zvláště nepříjemným, zejména to, jak bylo s Pruskem nakládáno.⁴⁸

Zpráva o včlenění Krakova do podunajské monarchie byla nakonec pruským diplomatickým sborem přijata s klidem. Trauttmansdorff informoval Metternicha, že v Berlíně převládlo obecné přesvědčení, že „*nevýhody, které byly spojeny s existencí někdejšího svobodného státu pro zbývající polská území, jsou více než pochopitelné, nejnovější historie jasně prokázala, že by bylo nepochopitelné, aby tři mocnosti důrazně neodporovaly dalšímu trvání existence ohniska revoluce*“.⁴⁹ Canitz však upozorňoval rakouského vyslance, že mu již bylo předloženo několik žádostí ze strany obchodního stavu, který se od něj chtěl dozvědět, jak se změní obchodní poměry vůči Krakovu po jeho včlenění do Rakouska: jak se tam obchodníci dostanou se svými zásilkami a jakým budou podléhat předpisům.⁵⁰ Rovněž na pruského krále se obracely deputace z Vratislavi s žádostmi, aby chránil obchod mezi Vratislaví a Krakovem, zejména po událostech, které ukončily existenci nezávislého státu Krakova.⁵¹ Pašeráctví na území Krakova vynášelo nejvíce právě slezským městům v čele s Vratislaví. Vratislavští obchodníci tak nechtěli nic měnit na existujícím stavu věcí a apelovali na pruského krále, aby vystoupil za zachování Krakova svobodným obchodním městem (Regele 1951: 86). Pruský ministr se cítil být povinován ochránit pruský obchod tím, že pro něj zajistí zachování obchodních vztahů, na které byli pruští obchodníci zvyklí. Proto chtěl dosáhnout takového narovnání s Rakouskem, podle kterého by město Krakov a jeho území zůstaly mimo rakouskou celní linii.⁵²

Spor mezi Rakouskem a Pruskem ohledně zahrnutí Krakova do rakouské celní linie

Krakov nebyl pouze „*neproniknutelným hnízdem nejstrašlivějších intrik, srdcem nepřetržité revoluce*“,⁵³ jak jej popisoval bavorský vyslanec ve Vídni svému vládci. Jeho velký význam spočíval v hospodářské rovině. Toto tehdy druhé největší polské město bylo zónou volného obchodu, do něhož mohlo být dováženo zboží z jiných zemí bezcelně. Vývozní clo však zůstávalo. Následkem byl úpadek místního průmyslu, a naopak rozmach pašeráctví (Manfred 2003: 191–192). Toho si byl velmi dobře vědom i Metternich, který prohlašoval: „*Již dlouho byl tento malý stát [Krakov] doupětem aktivního pašeráctví*“.⁵⁴ Proto se rozhodl prosadit včlenění Krakova do rakouského celního svazku, a tím kromě potlačení pašeráctví učinit přítrž místní národně-politické propagandě. Odvolával se přitom na ujednání z roku 1835 (Müller 1990: 526; Zgórnjak 1993: 175). Uvědomoval si však, že jeho záměr by mohl v Berlíně narazit na odpor. Věděl o značném významu tohoto malého státu pro pruský zahraniční obchod. Jako bezcelní zóna byl nepostradatelný pro odbyť

⁴⁷ Joseph von Trauttmansdorff-Weinsberg Metternichovi, Berlín, 13. listopadu 1846, AT-OeStA/HHStA, StK, Preussen 190.

⁴⁸ Joseph von Trauttmansdorff-Weinsberg Metternichovi, Berlín, 19. listopadu 1846, AT-OeStA/HHStA, StK, Preussen 190.

⁴⁹ Joseph von Trauttmansdorff-Weinsberg Metternichovi, Berlín, 22. listopadu 1846, AT-OeStA/HHStA, StK, Preussen 190.

⁵⁰ Tamtéž.

⁵¹ Joseph von Trauttmansdorff-Weinsberg Metternichovi, Berlín, 23. listopadu 1846, AT-OeStA/HHStA, StK, Preussen 190.

⁵² Joseph von Trauttmansdorff-Weinsberg Metternichovi, Berlín, 4. prosince 1846, AT-OeStA/HHStA, StK, Preussen 190.

⁵³ Franz Oliver von Jenison-Walworth Ludvíkovi I., Vídeň, 16. listopadu 1846, BAYHSTA, MA Wien 2414.

⁵⁴ Metternich Antonu von Apponyi, Vídeň, 18. března 1846, AT-OeStA/HHStA, StK, Preussen 191.

výrobní z pruského Slezska. To do Krakova přepravovalo nejen vlastní textilní produkty, ale také zemědělské stroje a průmyslové produkty z Německa a západní Evropy, stejně jako hedvábí, cukr a zboží z kolonií. Z Krakova šlo toto zboží především do Kongresového Polska a Haliče, aby se odtud přes haličské město Brody dostalo na ruský trh. Obilí, ale také jetel, proso, řepka, vlna nebo kůže a další zemědělské produkty byly přes Krakov přepravovány do Slezska a pak dále do Lipska, Frankfurtu nad Mohanem a Hamburku a také po Visle splavovány do Gdaňsku. V roce 1846 se vývoz z pruského Slezska do Krakova odhadoval ročně na přibližně 3 477 000 tolarů. Celkově přes Krakov tehdy vedly čtyři pětiny tranzitu z Pruska do Kongresového Polska a Ruska. Vidina ztráty odbytiště v Krakově se Prusku jevila ještě horší, když se k ní připočetl úbytek možností odbytu pro zahraniční obchod německých států kvůli ruským celním bariérám, jež nastal po roce 1840. Německé státy si tuto ztrátu nemohly kompenzovat jako například Velká Británie obchodem s koloniemi, a navíc na mnoha místech musely čelit anglickému obchodnímu monopolu. Z uvedených důvodů vykazoval německý export od roku 1841 klesající tendenci (Purchla 1993: 22–23; Müller 1990: 527).

Kvůli jeho geografické poloze a neobvyklému politickému a ekonomickému statusu bylo rovněž plánováno učinit z Krakova centrum železniční dopravy mezi třemi východními dvory, povýšit jej na důležitý dopravní uzel, který by spojoval západní Evropu s pobřežím Černého moře. V roce 1847 se měly v Krakově spojit železniční linky z Vídně, Berlína a Varšavy. Zvláštní váhu přikládala tomuto projektu pruská vláda, proto, když se v roce 1842 rozhodovalo o trati v Slezsku, bylo rozhodnuto, že s Vratislaví bude spojen Krakov, a nikoli Berlín. Také zde je tak možné vidět důvod, proč Fridrich Vilém IV. tak oponoval rakousko-ruskému plánu na likvidaci svobodného města. Železniční trať mezi Krakovem a Horním Slezskem sice byla v říjnu 1847 otevřena, trať mezi Vídní a Varšavou však Krakov obešla. Vedení této významné evropské magistrály Slezskem definitivně zničilo plány učinit z Krakova velký dopravní uzel evropské železniční sítě. Tuto roli převzaly Myslowice a Katovice. Krakov na desetiletí ztratil možnost železničního spojení v severním směru, který měl město spojit a integrovat s dalekými zemědělskými oblastmi, které ležely na druhé straně hranic (Purchla 1993: 24).

Výsledky jednání mezi Trauttmansdorffem a tehdejším pruským ministrem zahraničí Heinrichem svobodným pánem von Bülow z července 1842 zcela potvrdily Metternichovy obavy, že Prusko bude činit potíže plánovanému včlenění Krakova do rakouské celní oblasti. Bülow během nich prohlašoval, že v roce 1835 pruský státník Friedrich Ancillon podepsal teplickou úmluvu svévolně a že rakouská anexe Krakova odporovala materiálním zájmům i politickým názorům Berlína. Navíc se obával, že by včlenění Krakova do rakouského celního svazku povzbudilo Francii k rozšíření její celní hranice na neutrální Belgie. Zdůraznil také, že změna statusu Krakova by mohla vést k narušení obchodu, což by se nepříjemně dotknulo pruského krále. Trauttmansdorff se sice pokusil vysvětlit Bülowovi, že by zamýšlený krok nabídl možnost lepšího dohledu nad revolučními „pletichami“, ale jeho názor tím nezměnil. Metternich se však nevzdával a pověřil rakouského vyslance, aby argumentoval tím, že se Pruska dotkne ještě mnohem více, když se Krakova namísto císaře zmocní car, a že Ancillon smlouvu z roku 1835 podepsal s plným souhlasem Fridricha Viléma III. Bülow však zůstal neoblomný. Rovněž Fridrich Vilém IV. popřel, že by měla smlouva z roku 1835 závaznou hodnotu pro Prusko a vyjádřil obavu ohledně podobného postupu Francie vůči Belgie. Pruský záměr zůstal i nadále jednoznačný – zachovat výhodnou situaci na jihovýchodní hranici slezské provincie pro odbyt pruského zboží (Müller 1990: 527–528; Srbik 1925: 150).

Když vypuklo v Krakově povstání, byl již pruským ministrem zahraničí Canitz, který nahradil Bülowa v roce 1845. Ten sice zpočátku rovněž odporoval plánované anexi a prohlašoval, že Rakousko převzalo správu Krakova pouze dočasně a že by se rozhodnutí o jeho budoucnosti měla učinit až poté, co budou odstraněny pruské námitky. Nakonec však, jak již bylo zmíněno, svolil

k podepsání protokolu z 15. dubna 1846. Stále však trval na zohlednění pruských zahraničněobchodních zájmů v Krakově, jimiž podmínil pruský souhlas s anexí. Canitz žádal: 1. vytvoření velkého obchodního skladu v Krakově, jenž by značně ulehčil pruskému obchodu, který směřoval přes Krakov k oblastem na Dunaji; 2. určení komunikačních cest pomocí železnice do Krakova a poskytnutí záruky, že započaté stavby budou dokončeny; 3. rozhodnutí o osudu pruské pošty v Krakově. Prohlašoval rovněž, že pokud bude dohoda z 15. dubna naplněna, aniž by byly tyto otázky předem vyřešeny, pruský zájem bude vážně kompromitován.⁵⁵

Metternich zastával názor, že to, co Berlínu chybělo především, bylo zaujetí jasného stanoviska: „*Nic není promyšlené, přísně ozkoušené, a tudíž vhodné pro ryzí ustanovení. Krakovské obchodní dějiny jsou kompromitující jen pro Prusko, pro nás jsou jen časově náročné. Již nikdy se nepodvolíme absurdnímu požadavku na zónu volného obchodu, jsme však připraveni umožnit každé rozumné ulehčení přímého obchodu. Naše pašování do Pruska je v poměru 100 ku 40 v porovnání s pruským pašování do Rakouska. Je založeno hlavně na uherském vínu a na vídeňském a milánském hedvábném zboží, které se prodávají v oblasti spolku jako lyonské zboží s velkým ziskem. [...] V Slezsku nyní panuje anarchie ve všech směrech. Bůh pomoz nebohému království.*“⁵⁶

Canitz své výhrady proti tomu, že vídeňský kabinet nahlížel na anexi jako na hotovou věc, formuloval již 31. října 1846 v rozhovoru s Trauttmansdorffem a v depeši Arnimovi. Neustále se odvolával na ustanovení článku 2 protokolu z 15. dubna 1846.⁵⁷ Ohradil se především proti tomu, že stále ještě nebyly urovnány obchodní, celní, dopravní a poštovní poměry mezi Krakovem a pruským Slezskem. Prohlašoval při tom, že to nejsou témata nijak zvlášť složitého jednání, přesto však nemohl nechat tuto otázku nezodpovězenou: „*Nemohu přijmout zodpovědnost za opačný kurs a vystavit se výtce, že jsem do takové míry zanedbal státní zájem.*“⁵⁸ V dopise Arnimovi pak napsal: „*Není v žádném případě naším úmyslem zkomplikovat jednání nebo je prodloužit, nečiníme žádné otravné požadavky; uplynulo půl roku od 15. dubna a my nebyli poctěni žádnými vyjádřeními, jak bude s věcmi naloženo, není naší vinou, že ona záležitost ještě není regulována.*“⁵⁹ Kdyby byly zájmy pruských poddaných poškozeny a ponechány bez náhrady, zcela jistě by to dle Canitze vyvolalo hlasité stížnosti a tisk by získal vítanou látku k velkému povyku.⁶⁰ Pruský ministr rovněž upozornil na to, že Fridrich Vilém IV. vložil značnou důvěru v Metternicha, když mu přenechal vedení krakovské záležitosti stejně jako rozhodnutí o postupu, který měl být v této věci následován, a že Jeho Veličenstvo předpokládalo, že otázky s tím spojené budou projednány ve vhodný okamžik.⁶¹ Pruský král byl velmi nepříjemně dotčen myšlenkou, že jeho otevřená důvěra by mohla být oplacena takovou bezohledností. Podle Canitze neexistoval lepší prostředek, jak se zbavit pašeráctví, než chránit dopravu a starat se o ni: „*Sklad pod dohledem rakouské celnice nelze považovat za věc rozumnější než upřednostňování pašeráctví. Když bude na slezské hranici ustanovena další celnice bez ničeho dalšího, všechna doprava existující zde již od 30. let bude odříznuta, pašeráctví bude znovu vzkvétat, nebudeme tomu moci zabránit, a to by mělo následky pro obě strany.*“⁶²

⁵⁵ Joseph von Trauttmansdorff-Weinsberg Metternichovi, Berlín, 1. listopadu 1846, AT-OeStA/HHStA, StK, Preussen 190.

⁵⁶ Metternich Josephu von Trauttmansdorff-Weinsberg, Berlín, 27. prosince 1846, AT-OeStA/HHStA, StK, Preussen 191.

⁵⁷ Joseph von Trauttmansdorff-Weinsberg Metternichovi, Berlín, 1. listopadu 1846, AT-OeStA/HHStA, StK, Preussen 190; Karl Ernst Wilhelm svobodný pán von Canitz und Dallwitz Heinrichu Friedrichovi von Arnim-Heinrichsdorff-Werbelow, Berlín, 31. října 1846, AT-OeStA/HHStA, StK, Preussen 190.

⁵⁸ Joseph von Trauttmansdorff-Weinsberg Metternichovi, Berlín, 1. listopadu 1846, AT-OeStA/HHStA, StK, Preussen 190.

⁵⁹ Karl Ernst Wilhelm svobodný pán von Canitz und Dallwitz Heinrichu Friedrichovi von Arnim-Heinrichsdorff-Werbelow, Berlín, 31. října 1846, AT-OeStA/HHStA, StK, Preussen 190.

⁶⁰ Tamtéž.

⁶¹ Joseph von Trauttmansdorff-Weinsberg Metternichovi, Berlín, 1. listopadu 1846, AT-OeStA/HHStA, StK, Preussen 190.

Navzdory pruským požadavkům, obavám a výtkám zamýšlel Metternich provést anexi Krakova předtím, než budou uspořádány obchodní a celní poměry v Krakově. Stejného názoru bylo i Rusko, když během listopadových jednání ve Vídni v roce 1846 Medem odmítl pruské námitky a žádal, aby anexe nebyla učiněna závislou na obchodních ani jiných ohledech. Dne 3. listopadu se sešla ve Vídni Státní konference, jež dospěla k závěru, že uskutečnění anexe nelze z důvodu ohrožení životních zájmů Rakouska a nutné pacifikace Haliče již déle odkládat. Navzdory všem dříve Pruskem vzneseným námitkám bylo v podstatě rozhodnuto včlenit Krakov do rakouského celního svazku (Müller 1990: 537 a 541–543).

Pruské požadavky však i nadále směřovaly k tomu, aby Krakov stejně jako Brody zůstal i do budoucna vyňat z rakouské celní linie. Pruský kabinet se v tomto ohledu odvolával na články 2 a 8 smlouvy z 3. května 1815, v nichž se hovoří o obchodní a celní svobodě Krakova. Pokud by tyto požadavky byly odmítnuty, byl Canitz připraven prohlásit protokol z 6. listopadu za úspěšný a neúplný. Dokud nebudou vyřešeny otázky odpovídající článku 2 protokolu z 15. dubna 1846, měl být v Krakově zachován status quo. Prusko bylo připraveno opustit požadavek na trvalé vyčlenění Krakova z rakouské celní zóny pouze v případě, že by císařská vláda uzavřela s Pruskem nebo s Německým celním spolkem dohodu ohledně snížení rakouských celních sazeb. Vídeňský dvůr však všechny pruské požadavky odmítl. Neměl v úmyslu pruský dvůr nijak odškodňovat ani přeměnit celní systém monarchie ve prospěch Německého celního spolku. Podle Metternicha se v článku 2 protokolu z 15. dubna 1846 hovořilo pouze o urovnáních souvisejících s dokončením včlenění Krakova do monarchie. V žádném případě se nejednalo o smluvní závazek rakouské vlády přistoupit na další obchodní ústupky ohledně Krakova (Schlitter 1920: 29).

Prezident rakouské Dvorské komory Karl Friedrich von Kübeck ohlásil, že zboží bude zatíženo jen mírným clem a že se tranzitní obchod nijak významně nezmění, ale že je rovněž nutné vzít v úvahu, že Rakousko nyní převzalo náklady na správu území Krakova. Proti včlenění Krakova do rakouské celní linie energicky protestoval u Metternicha jménem své vlády Arnim. Kromě otázky volného obchodu bylo velmi diskutovaným tématem také rozpuštění cizích poštovních stanic na krakovském území. Prusko mělo ze svých krakovských pošt roční příjem 16 000 tolarů, kterých se prozatím nehodlalo vzdát. Přes pruské pošty v Krakově však proudily dále do monarchie zakázané noviny. Za účelem urovnání otázek týkajících se pruských pošt a cel byl do Vídně poslán pruský legační rada Karl Albert von Kamptz, na rakouské straně byl vedením jednání pověřen ekonom Karl Hock, zběhlý v komerčních záležitostech. Ač se ani po zdoluhavých jednáních ve Vídni nedospělo k žádnému konečnému ujednání, bylo úspěchem mise pruských zmocněnců, že včlenění Krakova do rakouské celní zóny, plánované na 11. ledna 1847, bylo odloženo na konec měsíce. Rovněž lhůta pro bezcelní odbyt zásob zboží v Krakově byla prodloužena do konce dubna 1847 (Regele 1951: 87–91).

Pruský kabinet vyjádřil přání, aby byla krakovská záležitost urovnána ještě předtím, než se v Berlíně sejde jednotný zemský sněm. Metternich se obrátil na pruský dvůr s několika návrhy. Navrhoval potvrzení poskytnutí celních úlev prostřednictvím státní smlouvy a uzavření dohody s Pruskem. Ta měla být zcela nezávislá na krakovské otázce a týkat se celních úlev v oboustranném obchodním styku a přijetí společných nařízení k potlačení pašeráctví. Za účelem prodiskutování zmíněných návrhů byl do Berlína poslán referent pro německé záležitosti Joseph svobodný pán von Werner. Canitz označil za hlavní bod jednání otázku sblížení rakouského a pruského celního systému, respektive celních sazeb obou zemí. Podařilo se tak odradit berlínský kabinet od vedení sporu ohledně zvýhodnění, které mělo Rakousko při příležitosti včlenění Krakova do monarchie poskytnout pruskému obchodu. Po Wernerově návratu došlo k opakovanému vyslání zvláštního komisaře do Berlína za účelem uzavření dohody mezi Pruskem a Rakouskem o vzájemném ob-

⁶²Karl Ernst Wilhelm svobodný pán von Canitz und Dallwitz Heinrichu Friedrichovi von Arnim-Heinrichsdorff-Werbelow, Berlín, 2. listopadu 1846, AT-OeStA/HHStA, StK, Preussen 190.

chodním styku. Shody nakonec bylo dosaženo pouze v otázce usnadnění pohraničního styku, který upravovaly tři protokoly podepsané v Berlíně 20. a 21. října 1847 (Schlitter 1920: 30–31).

Krakov nakonec svůj status bezcolní zóny ztratil. Dne 1. února 1847 bylo oznámeno jeho zahrnutí do rakouské celní zóny. Následkem bylo úplné přeorientování krakovského obchodu. Krakovští obchodníci byli nyní nuceni navazovat nové kontakty na území habsburské monarchie. Rovněž bylo zavedeno vysoké zdanění zboží uskladněného na krakovském území. Krakov přestal být významným dopravním uzlem a ze správního hlediska se stal naprosto bezvýznamným. Hospodářské důsledky zániku tohoto malého svobodného státu byly katastrofální jak pro samotný Krakov, tak i pro Slezsko (Purchla 1993: 21–23; Purchla 2003: 11).

Reakce ostatních německých států a německé veřejnosti na vyhlášení rakouské anexe Krakova

Jak na vyhlášení anexe Krakova reagovaly ostatní německé dvory a německá veřejnost? Rakouský vyslanec v Bavorsku Ludvík hrabě Senfft von Pilsach informoval Metternicha, že rozhodnutí učiněné třemi dvory o anexi Krakova, bylo v Mnichově již několik dní energicky diskutováno v souvislosti s článkem, který se objevil v *Augsburger Allgemeine Zeitung* 20. listopadu 1846. Podle Senffta von Pilsach obecně nebylo možné popřít důvody, které po šestnáctileté zkušenosti hovořily proti pokračování nezávislosti Republiky Krakova. Z několika stran však byla vnesena námitka, že přijetí usnesení týkajících se Krakova do Závěrečných akt Vídeňského kongresu si žádalo spoluúčast ostatních signatářských mocností při určování osudu svobodného města. Senfft von Pilsach na tyto námitky reagoval tvrzením, že Krakov byl výtvozem tří východních mocností, které byly zároveň určeny ochrannými mocnostmi, a pokud mezi nimi došlo ke shodě, postrádala garance ze strany ostatních signatářů smysl.⁶³ Bavorský král byl názoru, že přestože zrušení nezávislosti Krakova bylo porušením kongresových akt, byla Francie nejméně oprávněna proti tomu protestovat zvláště poté, co podpořila oddělení Belgie od Nizozemského království. „*Na půdě konzervativní politiky lze najít krále stále ve správném směru*“, napsal Senfft von Pilsach 26. listopadu 1846.⁶⁴

V Drážďanech se rakouský vyslanec Franz von Kuefstein snažil přesvědčit saskou vládu, že ukončení existence svobodného státu bylo nevyhnutelné a vynucené okolnostmi a že jeho včlenění bylo možné pouze do Rakouska. Ze strany ministra financí a zahraničních záležitostí Heinricha Antona von Zeschau i dalších členů saské vlády bylo často slyšet v souvislosti s včleněním Krakova slovní obrat „mimo smlouvy“ (*außerhalb der Verträge*), což byl eufemistický výraz pro „proti smlouvám“ (*gegen die Verträge*). Tomuto argumentu čelil Kuefstein otázkou, jaká je definice smlouvy. Dle jeho názoru se jednalo o „slib, který je učiněn jednou stranou a přijat druhou“.⁶⁵ V tomto případě výhradně uzavřený mezi třemi kontinentálními mocnostmi, neboť Krakov v té době ještě neexistoval. K porušení smlouvy by tak došlo jedině v případě, kdyby jedna ze tří ochranných mocností chtěla jednostranně a záměrně pozměnit smluvně stanovené podmínky. Potom by zbylé dvě mocnosti mohly vznést stížnost. Zeschau uznával nutnost včlenění Krakova do Rakouska, měl však jisté pochyby ohledně smluvních formalit a podle Kuefstein zřejmě i nepřiznaný temný pocit obavy o menší německé státy.⁶⁶ Sasko se připojilo na stranu Rakouska,

⁶³Ludwig hrabě Senfft von Pilsach Metternichovi, Mnichov, 23. listopadu 1846, AT-OeStA/HHStA, StK, Bayern 178.

⁶⁴Ludwig hrabě Senfft von Pilsach Metternichovi, Mnichov, 26. listopadu 1846, AT-OeStA/HHStA, StK, Bayern 178.

⁶⁵Franz von Kuefstein Metternichovi, Drážďany, 23. listopadu 1846, AT-OeStA/HHStA, StK, Sachsen 60.

⁶⁶Franz von Kuefstein Metternichovi, Drážďany, 23. listopadu 1846, AT-OeStA/HHStA, StK, Sachsen 60.

když Zeschau prohlásil, že „včlenění je nevyhnutelnou nutností a je možné jen prostřednictvím Rakouska“.⁶⁷ Zároveň dodal, že přičlenění Krakova k Prusku by bylo nemožné.⁶⁸

V Bádensku informoval francouzský vyslanec v Karlsruhe Emil baron von Langsdorff pruského vyslance generála Josepha von Radowitz o protestu svého dvora, který mu zaslal sám Guizot. Radowitz v diskusi s baronem Langsdorffem nejprve odmítl právo francouzské vlády protestovat při této příležitosti, a sice z důvodu jejího předchozího počínání v nizozemsko-belgické záležitosti. Potom ospravedlnil včlenění Krakova z hlediska absolutní nezbytnosti, kterou nebyl schopen posoudit nikdo jiný než tři mocnosti. Když se nakonec baron Langsdorff zeptal pruského vyslance, co by Guizotovi odpověděl, kdyby od něj obdržel onen protest francouzské vlády, Radowitz odpověděl: „Kdyby mi pan Guizot řekl o tomto protestu a zeptal se mě na můj názor, ignoroval bych všechny polemiky a omezil bych se na vyjádření svého překvapení nad průměrností jeho stylu. Touto pouhou připomínkou by se pan Guizot cítil nekonečně poraženější, než by to dokázaly nejhodnější politické důvody.“⁶⁹

Evropští liberálové a demokraté reagovali na prohlášení o anexi Krakova velmi negativně. Rakousko bylo obviněno, že porušilo vídeňské smlouvy z roku 1815 a tím ohrozilo evropský mír (Müller 1983: 157–158). V evropském liberálním táboře se navíc znovu probudil entusiasmus pro Polsko a Poláky, který nebylo možné ignorovat (Srbik 1925: 156). Nicméně u německé veřejnosti nemohla být řeč o stejném nadšení jako v letech 1830 a 1831, tedy přinejmenším v případě Porýní, jak o tom informoval pruský vládní prezident v Kolíně Karl Otto von Raumer (Müller 1990: 540). V Bádensku se dle zprávy rakouského vyslance Georga hraběte Esterházyho projevíly v souvislosti s včleněním Krakova do Rakouska stejné zmatky jako ve zbytku Německa, snad jen živěji.⁷⁰ Saská veřejnost byla naopak dle zprávy Kufsteina umírněného názoru.⁷¹

Trautmansdorff informoval na počátku prosince 1846 Metternicha, že velká většina německých novin diskutovala o krakovské aféře se značnou umírněností ve srovnání s anglickými a francouzskými listy, překypujícími útoky proti Rakousku a jeho kancléři.⁷² Upozornil jej však na dva konkrétní články, které se objevily v pruském tisku – první z nich již 27. listopadu 1846 v *Allgemeine Preussische Zeitung* a druhý 1. prosince 1846 v *Königlich privilegierte Berlinische Zeitung von Staats- und gelehrten Sachen* (také *Vossische Zeitung*). První z těchto článků, stěžoval si Trautmansdorff, byl napsán poměrně liknavě a měl předně upozornit na fakt, že pruská vláda v krakovské záležitosti sehrála nezištnou roli: „Aniž bychom polemizovali o jednom či druhém [stanovisku, podle něž listy posuzují krakovské záležitosti], aniž bychom předjímali jakýkoli rozsudek, aniž bychom chtěli vydávat za normativní nějaký názor, pro něž jsou zapotřebí úplnější materiály, můžeme předběžně uvést poznámku získanou ze spolehlivého zdroje k nápravě stavu věcí a totiž, že při této příležitosti nebyla vůbec řeč o výměně území ani o nabytí nového vlastnictví pro Prusko a žádné požadavky tohoto druhu ani nebyly vzneseny; ale byly uplatněny požadavky na zachování legálních zájmů, o čemž, doufejme, budeme moci brzy poskytnout bližší a uspokojivější informace.“⁷³ Na Trautmansdorffovy výtky, že se noviny ke krakovské záležitosti buď vůbec neměly vyjádřit, nebo se měly postavit ve prospěch včlenění Krakova, reagoval Canitz tvrzením, že se v článku nenacházelo nic choulostivého: „Bylo přirozené, že chtěly ospravedlnit lži v souvislosti s Osoblahou, bylo nutné, aby se hovořilo o zachování našich zájmů při neurčitosti, v níž byla záležitost bohužel ponechána, a ve zbylém článek pouze říká, že o sporech, vyvolaných

⁶⁷Franz von Kufstein Metternichovi, Drážďany, 27. listopadu 1846, AT-OeStA/HHStA, StK, Sachsen 60.

⁶⁸Franz von Kufstein Metternichovi, Drážďany, 27. listopadu 1846, AT-OeStA/HHStA, StK, Sachsen 60.

⁶⁹Georg von Esterházy Metternichovi, Karlsruhe, 20. prosince 1846, AT-OeStA/HHStA, StK, Baden 43.

⁷⁰Tamtéž.

⁷¹Franz von Kufstein Metternichovi, Drážďany, 23. listopadu 1846, AT-OeStA/HHStA, StK, Sachsen 60.

⁷²Joseph von Trautmansdorff-Weinsberg Metternichovi, Berlín, 4. prosince 1846, AT-OeStA/HHStA, StK, Preussen 190.

⁷³*Allgemeine Preussische Zeitung*, Berlín, 27. listopadu, příloha k depeši Josepha von Trautmansdorff-Weinsberg Metternichovi, Berlín, 27. listopadu 1846, AT-OeStA/HHStA, StK, Preussen 190.

denním tiskem, ohledně oprávnění tří mocností jednat tak, jak to učinily, ještě nejsme připraveni diskutovat.“⁷⁴

Druhý článek prohlašoval: „*Krakov přestal existovat, necítíme kvůli tomu žádnou bolest. Ukončení existence Krakova je nevyhnutelným ukončením dosavadního osudu Polska, je nutným důsledkem trojího dělení, nebo spíše všechna pozdější dělení jsou důsledky prvního. Opodstatněná různost názorů může začít otázkou: čeho bylo první dělení nutným následkem? Spokojme se na tomto místě s odpovědí: Polský osud je součástí osudu Evropy.*“⁷⁵ Trauttmansdorff upozornil Metternicha, že z článku je zcela patrná výtka, že kongresová akta, která zaručovala Svobodnému městu Krakovu nezávislost na věčné časy, vůbec nepředvíдалa případ revolucí, a že samotný pilíř kongresových akt byl již tolikrát převrácen, že již více neposkytuje žádnou ochranu proti státním změnám v Evropě, přičemž jako příklad bylo uvedeno rozdělení Nizozemského království, respektive oddělení Belgie. Za zmínku rovněž stojí následující výroky vypovídající o tom, jaká panovala v německé veřejnosti nálada: „*Také v Německu bijí miliony srdcí pro naši národní nezávislost a s radostí by pro ni šla na smrt. [...] Naděje Polska leží především v ruce Pruska. [...] Stejně jako je Uhersko spojeno s Rakouskem, je Polsko spojeno s Pruskem a prostřednictvím německé civilizace vytvoří tu největší, aniž by pozbyli jejich čerstvé a svobodné národnosti. Evropské dějiny možná jednoho dne naberou tento směr: celé Polsko prostřednictvím Pruska vedené ke vzdělání a svobodě!*“⁷⁶ Trauttmansdorff konstatoval, že se pruské listy víceméně omezovaly na dodávání výtahů z francouzských a anglických novin, přičemž vlastní pruské články chyběly. Canitz to vysvětloval politickým postavením Pruska, respektive absencí nezávislých pruských vládních orgánů a nevhodně regulovaným systémem tisku v Německu.⁷⁷

Za účelem „uklidnění“ německých dvorů byl sestaven ze strany Vídně a Berlína oběžník určený rakouským a pruským vyslanectvím, který stanovoval, jak má být krakovská aféra objasněna Spolkovému sněmu ve Frankfurtu nad Mohanem. Císař společně s pruským králem se v něm snažili poskytnout ostatním spolkovým členům co největší záruky a jistoty práva a pořádku.⁷⁸ Po zdoluhavém jednání s ostatními německými vládami byla 17. června 1847 tato deklarace společně s notou ruského vyslance předložena Spolkovému sněmu, který vzal obojí na vědomí a zahrnul do protokolu (Schlitter 1920: 33). Tím byla učiněna pomyslná tečka za debatou o oprávněnosti rakouské anexe Krakova.

Závěr

Rakouská anexe Krakova v roce 1846 patří bezpochyby mezi zásadní problémy evropské diplomacie doby předbřeznové. Znamenala porušení Závěrečných akt Vídeňského kongresu, a tím pádem krizi evropského státního systému z roku 1815, byť nikoli zničující. Její důsledky však byly různorodé a dalekosáhlé. Rakousko v čele s Metternichem se stalo předmětem kritiky a obviňování, že z důvodu územního zisku obětovalo evropský mír. Pro habsburskou monarchii byl zisk Krakova zcela zásadní, neboť jím zabezpečilo svoji východní hranici a získalo důležité pevnostní město, které jej mělo chránit v případě útoku ze strany Ruska. Zároveň bylo zabráněno tomu, aby Krakov

⁷⁴V několika německých listech se objevovalo tvrzení, že při příležitosti včlenění Krakova do rakouské monarchie bylo dohodnuto, že dojde k postoupení Osoblahy (německy *Hotzenplotz*) ležící v Rakouském Slezsku Prusku (Joseph von Trauttmansdorff-Weinsberg Metternichovi, Berlín, 27. listopadu 1846, AT-OeStA/HHStA, StK, Preussen 190).

⁷⁵*Königlich privilegierte Berlinische Zeitung von Staats- und gelehrten Sachen*, Berlín, 1. prosince 1846, příloha k depeši Josepha von Trauttmansdorff-Weinsberg Metternichovi, Berlín, 1. prosince 1846, AT-OeStA/HHStA, StK, Preussen 190.

⁷⁶Tamtéž.

⁷⁷Joseph von Trauttmansdorff-Weinsberg Metternichovi, Berlín, 28. prosince 1846, AT-OeStA/HHStA, StK, Preussen 190.

⁷⁸Rudolf von Könneritz an Heinrich Anton von Zeschau, Vídeň, 1. května 1847, Sächsisches Staatsarchiv, 10717 Ministerium der Auswärtigen Angelegenheiten, 3165.

anektovalo Rusko. Důsledky pro samotné město Krakov však byly katastrofální, z významného obchodního a dopravního uzlu bylo degradováno na pouhé provinční město a jeho rozvoj na několik let zcela zastaven. Zásadní vliv měla rakouská anexe Krakova na rakousko-německé vtahy. Členské státy Německého spolku sice uznaly oprávněnost rakouského postupu vůči Krakovu, neubránily se však obavám, že by je mohl stihnout stejný osud. Vlády ve Vídni a v Berlíně pak musely vyvinout značné úsilí, aby je přesvědčily, že právní řád zůstane v Německém spolku zachován. Prusko, vedle Ruska hlavní spojenec Rakouska, se zpočátku jednání o rakouské anexi Krakova bránilo. Argumentovalo jejími možnými důsledky, zejména porušením vídeňských smluv z roku 1815, obavou z vytvoření společné fronty západních velmocí či poškozením reputace obou německých velmocí a navrhovalo urovnat krakovskou záležitost ve spolupráci s Velkou Británií. Důvodem proč nakonec změnilo názor, bylo nejen naléhání ze strany cara, ale také konzervativní smýšlení pruských politických špiček, které se obávaly polského národního hnutí, a strach z možné izolace. Svůj souhlas s anexí však podmínilo vyřešením hospodářských otázek spojených s anexí Krakova. Rakousko ani Rusko však neměly v úmyslu vázat politické jednání o anexi hospodářskými požadavky. Včlenění Krakova do habsburské monarchie tedy bylo vyhlášeno bez zohlednění pruských zájmů a Berlínu nezbylo nic jiného než se s tím smířit. Na mezinárodní scéně bylo Prusko připraveno hájit třemi východními dvory dohodnutý postup vůči Krakovu vůči protestům ze strany Velké Británie i Francie. S nastalou situací a s tím, jak se k němu zachovali jeho spojenci, však bylo nadměru nespokojeno a nadále usilovalo o to, aby byly urovnány jeho hospodářské zájmy. Prusko trvalo na tom, aby byl Krakov vyňat z rakouské celní zóny a zachoval si tak status zóny volného obchodu. Ani zde však Rakousko nemělo v úmyslu svému spojenci ustoupit. Jediné, čeho nakonec berlínský dvůr dosáhl, byly dohody o usnadnění pohraničního styku mezi Rakouskem a Pruskem z října 1847. Spojenectví mezi oběma německými mocnostmi jako takové nebylo v souvislosti s anexí Krakova narušeno.

Bibliografie

- Angelow, J. 2003. *Der Deutsche Bund*. Darmstadt: Wiss. Buchges.
AT-OeStA/HHStA, StK, Baden 43.
AT-OeStA/HHStA, StK, Bayern 178.
AT-OeStA/HHStA, StAbt, Frankreich 322.
AT-OeStA/HHStA, StK, Preussen 189–191.
AT-OeStA/HHStA, StK, Sachsen 60.
BayHStA, MA, Wien 2414.
Bridge, F. R., R. Bullen. 2005. *The Habsburg Monarchy among the Great Powers. 1815–1918*. Harlow: Longman.
Desmond, S. 1993. *Metternich. Der erste Europäer. Eine Biographie*. Zürich: Benziger.
Doering-Manteuffel, A. 2001. *Die Deutsche Frage und das Europäische Staatensystem 1815–1871*. München: R. Oldenbourg Verlag.
Gill, A. 1974. *Die Polnische Revolution 1846. Zwischen nationalen Befreiungskampf des Landadels und antifeudaler Bauernerhebung*. München, Wien: R. Oldenbourg Verlag.
GStA PK, III. HA MdA, I, Nr. 6037/2, 6037/3.
Hahn, H. W. 1984. *Geschichte des Deutschen Zollverein*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
Hahn, H. H. 1998. „Die polnische Nation in den Revolutionen von 1846–1849.“ Pp 231–252 in D. Dowe, H.-G. Haupt, D. Langewiesche. *Europa 1848. Revolution und Reform*. Bonn: Dietz.
Hauptstaatsarchiv Dresden, 10717 Ministerium der Auswärtigen Angelegenheiten, 3159, 3164–3165.
Herre, F. 1996. *Metternich*. Praha: Themis.
Herman, A. 1932. *Metternich*. New York: The Century Comp.
Hohlwein, H. 1969. *Aufbruch in die neue Zeit. Von Metternich bis Marx*. Stuttgart: Franckh.
Hoensch, J. 1998. *Geschichte Polens*. Stuttgart: Ulmer.
Jelavich, B. 1969. *The Habsburg Empire in European Affairs. 1814–1918*. Chicago: Rand McNally.

- Landeshauptarchiv Schwerin, 4.11-1 Mecklenburg-Strel. Staatsministerium und Landesregierung Nr. 997.
- Loew, P. O. 2014. *Wir Unsichtbaren*. München: Beck.
- Lutz, H. 1998. *Zwischen Habsburg und Preussen. Deutschland. 1815–1866*. Berlin: Siedler.
- Manfred, A. 2003. *Kleine Geschichte Polens*. Stuttgart: Reclam.
- Marcowitz, R. 2001. *Großmacht auf Bewährung. Die Interdependent französischer Innen- und Außenpolitik und ihre Auswirkungen auf Frankreichs Stellung im europäischen Konzert 1814/15–1851/52*. Stuttgart: Thorbecke.
- Metternich-Winneburg, R. (ed.) (1883). *Aus Metternichs nachgelassenen Papieren*. Band VII. Wien.
- Milne, A. 1975. *Metternich*. London: University of London Press.
- Müller, H. 1990. *Im Widerstreit von Interventionsstrategie und Anpassungszwang. Die Aussenpolitik Österreichs und Preussens zwischen dem Wiener Kongress 1814/15 und der Februarrevolution 1848, Studien zur Geschichte Bd. 12. Bd. II*. Berlin: Akad. der Wiss. der DDR, Zentralinst. fu?r Geschichte.
- Müller, H. 1983. „Die Annexion der Republik Krakau und die deutsche Öffentlichkeit (1846/47).“ *Jahrbuch für Geschichte der sozialistischen Länder Europas* 26: 147–158.
- Palmer, A. 1972. *Metternich. Councillor of Europe*. London: Harper and Row.
- Purchla, J. 1993. *Krakau unter österreichischer Herrschaft 1846–1918*. Wien: Böhlau.
- Purchla, J. 2003. *Krakau*. Krakau: Internat. Kulturzentrum.
- Regele, A. 1951. *Die Einverleibung des Freistaates Krakau 1846* [disertační práce]. Wien: Universität Wien.
- Rumpler, H. 2005. *Eine Chance für Mitteleuropa. Bürgerliche Emanzipation und Staatsverfall in der Habsburgermonarchie*. Wien: Ueberreuter.
- Sala, M. 1867. *Geschichte des polnischen Aufstandes von Jahre 1846*. Wien: Gerold.
- Sauvigny, G. d. B. 1988. *Metternich. Staatsmann und Diplomat für Österreich und den Frieden*. Gernsbach: Katz.
- Schlitter, H. 1920. *Aus Österreichs Vormärz*. Bd. I. Zürich.
- Schmidt-Rösler, A. 1996. *Polen*. Regensburg: Pustet, München: Südosteuropa-Ges.
- Schulz, M. 2009. *Normen und Praxis dad Europäische Konzert der Großmächten*. München: De Gruyter Oldenbourg.
- Siemann, W. 2010. *Staatsmann zwischen Restauration und Moderne*. München: Beck.
- Sked, A. 2008. *Metternich and Austria. An Evaluation*. Basingstoke (New York): Palgrave Macmillan.
- Srbik, H. R. v. 1925. *Metternich. Der Staatsmann und der Mensch*. Bd. II. München: Bruckmann A. G.
- Šedivý, M. 2018. „Vliv rakouské anexe Krakova v roce 1846 na vývoj italského národního hnutí.“ *Bohemiae Occidentalis Historica* 4 (2): 51–65.
- Ward, D. 1970. 1848. *The Fall of Metternich and the Year of Revolution*. London: Hamilton.
- Wiener Congreß-Acte unterzeichnet am 8. Junius 1815 [online]. Wiener Congreß-Acte unterzeichnet am 8. Junius 1815 aus dem französischen übersetzt, 1816 herausgegeben Wiener Congreß-Acte im französischen Original und in einer Übersetzung per Uni Göttingen [cit. 28. 10. 2019]. Dostupné z: <http://www.staatsvertraege.de/Frieden1814-15/wka1815-i.htm>.
- Zgórníak, M. 1993. „Der Anteil Polens an den nationalen Freiheitskämpfen 1832–1849.“ Pp 177–184 in H. Timmermann (ed.). *Die Entstehung der Nationalbewegung in Europa 1750–1849*. Berlin: Duncker & Humblot.
- Żurawski vel Grajewski, R. P. 2018. *Ognisko permanentnej insurekcji. Powstanie 1846 r. i likwidacja Rzeczypospolitej Krakowskiej w „dyplomacji“ Hotelu Lambert wobec mocarstw europejskich (1846–1847)*. Kraków: Osrodek Mysli Politycznej.

O autorce

Barbora Pásztorová promovala na Katedře historických věd Fakulty filozofické Západočeské univerzity v Plzni, kde nyní působí na pozici odborného asistenta. Ve svém výzkumu se zabývá především střeoevropskými dějinami 19. století. Hlavním předmětem jejího zájmu jsou dějiny doby předbřeznové, se zvláštním ohledem na působení knížete Metternicha v pozici rakouského kancléře a na jeho postoj k německé otázce. Zabývá se však například i dějinami raného německého nacionalismu. Je autorkou monografie *Metternich a německá otázka v letech 1840–1848* (Plzeň 2019) a několika studií, například: „Zrod buršenshaftů: Příspěvek k rané historii německého nacionalismu“; „Vliv červencové revoluce ve Francii na německý nacionalismus“ nebo „Metternich and Civil War in Switzerland“.

Summary

The Austrian annexation of Cracow in 1846 was a European crisis with a number of political, international-legal, economic and social consequences. The decision to end the independent existence of the Republic of Cracow led not only to the violation of the Final Act of the Congress of Vienna from 1815, but also caused the disruption of relations between Austria and Prussia. The goal of this study is to analyze the influence of this event on Austrian-German ties in the second half of the 1840s while taking into consideration perspectives of both international law and the economy. Member states of the German Confederation acknowledged the justification of Austria's approach to Cracow; however, they did not manage to avert their fears of meeting the same fate, causing them to lose their independent position and be annexed by one of the larger German states. The governments in Vienna and Berlin were subsequently forced to make rather large efforts to convince them that the legal order within the German Confederation would remain intact. Prussia, which next to Russia was Austria's main ally, initially refused negotiations on the Austrian annexation of Cracow. Its arguments included possible negative consequences, primarily the violation of the Vienna Treaties of 1815, fear of the creation of a joint front of western powers or damage to the reputation of both German powers. It thus proposed to solve the Cracow issue in cooperation with Great Britain at the conference of European powers. The reason Prussia ultimately changed its opinion was not only due to urging by the Tsar, but also the conservative attitude of Prussian political elites, who feared a Polish national uprising and possible isolation. As a condition to their consent to annexation, Prussia required a solution to the economic issues linked to annexing Cracow. However, neither Austria nor Russia intended to bind political negotiations on annexation to economic demands. Thus, the incorporation of Cracow into the Habsburg Monarchy was declared without consideration of Prussian demands, and Berlin was left with no choice but to acquiesce. On the international scene, Prussia was prepared to support their proposed strategy towards Cracow with three eastern courts against protests on the part of Great Britain and France. However, Prussia was extremely displeased with the situation and with how it was treated by its allies. It thus continued to strive towards defending its economic interests. It primarily insisted that Cracow be excluded from the Austrian customs zone, thus keeping its status of a free trade zone. Even here, however, Austria had no intention of conceding to its ally. The Berlin court only managed to accomplish agreements on facilitating international trade between Austria and Prussia from October 1847. The alliance between both German powers as such was not disturbed in the context of the annexation of Cracow. Austria, led by Metternich, became the subject of criticism and blame for sacrificing European peace in the interest of territorial gain. For Austria, acquiring Cracow was crucial, as by doing so it would secure its eastern border and acquire an important fortress city which could protect it in the event of a Russian attack. At the same time, it would prevent Russia from annexing Cracow. However, the consequences for the city of Cracow itself were catastrophic, as it was degraded from a significant trade and transit hub to a mere provincial city, halting its development for a number of years.